

Буряадай Залуушуул

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА ГАРАНА

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОЙ ОРГАНИЗАЦИИН ОРГАН

ГАЗЕТЭ 1951 ОНОЙ ОКТЯБРИИН 1-ҺЭЭ БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ ОРШУУЛАГДАЖА ГАРАНА

Воскресени, апрелиин 1, 1990 он
№ 14 (7089)

Сэн 10 мүнгэн.

«САГААН ҺАРЫН ДАНГИНА»

ҺАЯХАН имэ конкурс ЗММК-гай соелой-спортивна комплекс соо түрүүшынхеэ болоо. Улаан-Үдын МЖК «Прогресс» гэһэн эрдэмэй-үйлэдбэриин нэгэдэл, комплексын эзэд, «Импульс» гэһэн залуушуулай түб тэрэнэй спонсорнууд болоо. Усть-Ордын национальна, Агын национальна округуудһаа республикын районуудта илаһан 38 дангинанар, МНР-эй түлөөлэгшэ, городоймнай сэбэр басагад һайндэртэ хабаадалсаа.

Түрүүшын үдэртэ конкурсдо хабаадалсаһан дангинанар удаадахи турта орохын тула бүхы хаба шадалаа харуулха гэжэ оролдоо. Сэбэр һайхан басагадай наһан хизаарлагдаагүй. Жэшээлхэдэ, Усть-Ордаһаа ерэһэн 24 номертой Елизавета Бараева 52 наһатай байгаа. Хоер ээ басагатай хүгшэн эжы болоһон тэрэ 16 эрхим дангинанарай тоодо оролсожо, конкурсын хоердохи турта хабаадалсаха болоо һэн. Бултанда аб адлихан имэ хүшэр зорилгонууд табигдаба: хатарха, дуулаха шадабари, буряад еһо заншалнуудые мэдэхэ, түрэл хэлэн дээрээ жэншэдгүй һайнаар дуугарха.

Конкурсын хоердохи үдэр эгээл һонирхолтой байба. Ямаршье хүгжэм доро хатар гүйсэдхэжэ, уян нугархай, бэлиг шадабаритай байһанаа харуулха, дуу гүйсэдхэхэ орео зорилго табигдаһан байна.

Уг гарбалаа хэды үе хүрэтэр мэдэхэ байһанаа дурдан һанаха гээшэ баһал нилээд хүшэрхэн даабари. Энээндэ ямар сэгнэлтэ табигданаб, тэрээнһээ олон юумэн дулдыдаха байба. Конкурсдо хабаадагшад эрдэм мэдэсэе гүйсэдөөр уудалан харуулха гэжэ бүхы хүсөөрөө оролдоо.

Национальна хэды янзын эдеэ хоолнуудые нэрлэжэ шадахабта! Үсөөхэн лэ нэрэнүүдые мэдэхэ еһотойт. Түгэсхэлэй конкурсдо хабаадаһан 11 дангинанар бэе бэеэ дабтангүйгөөр һүөөр болон мяхаар хэгдэһэн эдеэ хоолые нэрлэхэ еһотой байба. Эдеэ хоол олоор нэрлэбэл, бүрил һайн сэгнэлтэдэ хүртэхэ еһотой.

Басагадһаа элдэб темэнүүдтэ асуудалнуудые һураа. Эндэ одоол һүбэлгэн, һонор ухаатай байха шухала.

Конкурсдо хабаадагшад ана-мана тэмсэжэ, нилээд бэлигтэй бэрхэ байһанаа харуулна. Тиигэжэ байтараа харагшад болон жюри хоерой хоорондо арсалдаан гарашаба. Зал соо һуугшад жюриин зарим сэгнэлтэнүүдые зүбшөөбэгүй. Заримдаа тэдэ жюриин гэшүүдһээ тодорхой харюу үгэхэ эрилтэ табидаг байба. Ямар шалтагаан дээрэһээ имэ сэгнэлтэ табиха болообта! Сэхыень хэлэхэдэ, харагшадай эдэбхи үүсхэлгэйгээр добтолходонь, жюриин гэшүүд мэгдээд абаһан байха.

Жюри нилээд хүшэр байдалда орожо, удаан хоорондоо хөөрэлдэһэнэй, зүбшэһэнэй һүүлээр имэ дүн гаргаба: Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ БГПИ-гэй студентка Лариса Будажаповада «Сагаан һарын дангина» гэһэн нэрэ зэргэ олгобо.

Агын национальна округһоо ерэһэн Аюша Цырендоржинада хоердохи, Цыбигмит Дамдинжаповада гурбадахи һуури олгогдобо.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Лариса Будажапова. Авторай фото.

Сахижса һураял!

Манай гүрэнэй эдир залуу наһандаа байхадань, беллетристнүүд Ильф болон Петров хоер иимэ ажаглалта хэһэн байгаа: нэгэтэл өөрынгөө зүб байһые харуулха гэһэн тэнэг найдалтайгаар сүүдтэ (эрхэтэнэй) ороһон хүн бүлэтэеэ, общественной хэтэдээ хахасадаг гээшэ. Иимэ хүн республикын дүүрэн эрхэтэй хүнһөө хэрэг үйлэдбэрилэгшэ болошодог юм. Шекспирэй, Достоевскиин зохеолнуудые уншаад үйлахын орондо тэрэ элдэб саарһануудай альбом суглуулжа, шүдалжа эхилдэг. «Танай анхаралда дурадханаб...» гэхэ мэтээр бэшэжэ захалдаг.

Дээрэ хэлэгдэһэнһээ уламжалан, иимэ тобшолол хэнэб: ВСТИ-гэй политэкономиин кафедрын багша Валентина Гуржаповна Шойдоковае дүрбэн жэлэй урда тээ удаадахи болзорто доцентээр һунгахагүй гэжэ институдай эрдэмтэдэй совет шиидхэбэри гаргаһан байгаа. Һүүлээрнь РСФСР-эй Минвузэй шиидхэбэриин ёһоор тэрэ энэ тушаалда дахяад оруулагдаба. Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо Валентина Гуржаповна совет үнэн зүбые бэдэрэгшын замые гаталха баатай болобо.

УЯНГАТА ХАДУУРАЛГА

Бидэ үнэн зүб юумые бэдэрдэг хүнүүдтэ дурагүй байдагбди (илангаяа, тэдэнэй өөрынгөө начальник тушаа «үнэн зүбые бэдэрхэдэнь»). Детективэй орондо уншахаар дурадхагдаһан «ороһон, гараһан» обоо хүбөө саарһануудта дурагүйбди. Гүрэнэй бэшэ, харин өөрынгөө хубиин эрилтэнүүдые хамгаалдаг хүнүүдтэ бүришье дурагүйбди. Ажабайдалай элдэб орео хүшэр замууд маанадые үнэн зүбые бэдэрэгшэдэй болдог ялхитай годирхой харгыда оруулжархидаг байха юм. Хүниие гэмнэхын тула ехэ юумэн хэрэгтэй бэшэ байдаг. Хэрбээ начальнигтай танай хараа бодолнуудай тудалдаагүй байгаа һаань, ажалһаатнай гаргажархиха. Тиигээд та дээдын инстанцида гомдол барижа, таниие һөөргэнь ажалдатнай оруулба гээшэ. Гэхэ зуура, мүнөө танай бүхы ажал ябуулга онсо анхарал доро абтанхай байха. Тиигэһээр байтараа дахяад таниие ажалһаатнай гаргажархиха. Мүнөө һөөргөө ажалдаа ороxын тула нилээд ехэ саг хэрэгтэй болохо. Эндэл нишэ тиишэнь бэшэг бэшэжэ, харюу абажа, обоо хүбөө саарһан сугларшадаг. Тиибэ ябабашье таниие дахин ажалдатнай абаба гээшэ. Тиигэһээр байтараа та ухаатай сэсэн коллективэй ажал хүдэлмэридэ һаалта хэдэг гомдолшон гэһэн нэрэтэй болошохот (илангаяа танай оппонент энэ коллективэй хүтэлбэрилэгшэ байба һэн гэлэй). Хэрбээ та үсэд нэтэрүү элүүр энхэ байбал, гомдол барижа үргэлжэлүүлхэдэтнай болохо юм бээ.

В. Г. Шойдокова болон институдай хүтэлбэрилэгшэдэй зарим хүнүүдэй (ректор Д. Ш. Фролов болон кафедрые даагша Э. В. Будаевае оруулалсан) хоорондо гараһан арсалдаан эсэслэн, гүнзэгыгеер хаража үзэхын тула мэргэжэлтэд хэрэгтэй болоно. Эдэ жэлнүүдэй туршада хоер талада айхабтар ехэ саарһан сугларшоо. Энэ арсалдаан бүри һүжэрөөһэн доохонуур ябадаг элдэб хоб-жэб тухай эндэ хэлэнэгүйб. Удаан үргэлжэлһэн энэ арсалдаан зүб мүрөөр шиидхэгдэхэ ёһотой гэжэ һанагдаха байна. В. Г. Шойдокова доогуур хэмжээнэй мэргэжэлтэ байһан тула энэ тушаал ээлжэ шадахагүй гэжэ нүгөө талань тоолоно, харин нүгөөдэнь (гэхэ гү, али өөрөө В. Г. Шойдокова) иимэ байдалые эрид арсана.

Зүгөөр гансал энээн дээрэ тогтоебди. Тиигээгүй һаа, дүрбэн жэлэй урда тээ болоһон элдэб үйлэ хэрэгүүдые буруугаар харуулжа болохоебди.

1986 оной июниин 3-да институдай эрдэмтэдэй совет «һуралсалай программын түсэбые саг үргэлжэ дүүргэдэггүй, һуралсалай хэшээлнүүдэй шанар тушаа ажаглалтануудтай, һуралсалай методическа болон эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэриин талаар доогуур үрэ дүнгүүдые түйладаг байһанһаа» уламжалан, В. Г. Шойдоковае политэкономикын кафедрын доцентээр һунгабагүй. Комиссиин хүдэлжэ, иимэ тобшололнуудые хээгүй байһан дээрэһээ РСФСР-эй Минвуз В. Г. Шойдоковае ажалдань оруулба.

Бага сагын юумэнһээ комисси байгуулагдадаггүй гэжэ өөһэдөөшье мэдэнэ ха юмта. В. Шойдокова муугаар заана гэжэ студентнүүдһээ гомдол ороо юм ха (студентнүүдтэ үшөө тэхэрихэбди). 1987 оной эсэстэ ректорэй захиралтын ёһоор комисси байгуулагдаба. Гэхэ зуура, комиссиин гэшүүдэй ондо ондоо һанамжатай байһанһаа боложо (С. Б. Найданова дэмжэнэ, Э. В. Будаева буруушаана, комиссиин бусад гэшүүд дэмжэбэшье, буруушаабашьегүй), эгээл зүб иимэ шиидхэбэри абтаа гэжэ һанагдаха байна: В. Г. Шойдоковагай уншаһан лекцинүүд яһала табигдаһан зорилгодо хүрэнэ. Институдай проректор В. Н. Бильтриковэй гараа табиһан Буряадай АССР-эй Прокуророй нэрэ дээрэ эльгээһэн документ соо Шойдоковае иигэжэ гэмнэһэн байба: арбан жэлэй урда тээ бэшэгдэһэн лекцинүүдые уншана, XXV съездын материалнуудта түшэглэдэг байһанаа XXVII съезд гэжэ заһагданхай, мүн Косыгинай фамилиие Горбачевой фамиляар заһаад, цитатануудые хубилгангүй орхижорхинхой».

Валентина Гуржаповнагай иимэрхүү ябадал гаргадаг байһанаа абаһаар мэдэрхэдэнь, би гайхаа бэлэйб. Иимэрхүү ушарнууд болодог һэн. Би цитата бэшэ, харин материал тухай хөөрэжэ үгэдэг һэм. XXV съездын материалнуудай, Косыгинай хэлэһэн үгэ, XXVII съездын материалнууд, Горбачевой элидхэл энэ байна хэрагты. Эдэ материалнуудые хураангыгаар лекцидээ хэрэглээ хүм. Тиихэдээ Шойдоковае бэшэ, харин Горбачевые гэмнэхэ болоно гээшэ гүбди.

Студентнүүд гомдожо үргэлжэлһөөр, комисси хүдэлһөөр. 1988 оной тэн багаар эрдэмтэдэй совет боложо, В. Г. Шойдокова «ээлжэ байһан тушаалдаа таарангүй» гэжэ мэдэрээд, ажалһаань гаргаба.

Советскэ районой арадай сүүд В. Г. Шойдоковае ажалдань оруулха гэһэн шиидхэбэри гаргаба. РСФСР-эй гражданска процессуальна кодексын ёһоор (9-дэхи гаршаг, 210-дахи статья) энэ шиидхэбэри «дары түргэнөөр гүйсэдхэгдэхэ зэргэтэй». Гэхэ зуура, ректор энэ шиидхэбэри зүбшөөбэгүй, В. Г. Шойдоковае ажалдань оруулбагүй. Тиихэдэнь тэрэ Буряадай АССР-эй Верховно сүүдтэ хандаба. Верховно сүүд өөрынгөө ээлжээндэ Советскэ районой арадай сүүдэй шиидхэбэриие болюулжорхиба. Верховно сүүдэй шиидхэбэри абатар, нэгэ тухай саг үнгэршэбэ. Тиихэдэнь Шойдокова ажалгүй ябажал байгаа.

УЯНГАТА ХАДУУРАЛГА

Урдандаа би иигэжэ һанахадаа, нүгэлтэй байгаа хаб: хэрбээ хэн нэгэнэй шиидхэбэри зүбшөөн дэмжээгүй һаа, тэрэниие дүүргэхэ уялгатай (теэдшье «дары түргэн гүйсэдхэхэ хэрэгтэй» гэжэ бэшэгдэнхэй байна), харин һүүлээрнь гомдол бариха. Зүгөөр эндэ дутуугаар ойлгоо хаб. РСФСР-эй Уголовно кодексын 138-дахи статья соо иигэжэ хэлэгдэнхэй. («...Ажалда һэргээн оруулха тухай сүүдэй шиидхэбэри дүүргээгүй байгаа һаа, гүрэнэй гү, али ниитын предприятиин, эмхи зургаанай тушаалта хүнүүд нэгэ жэл хүрэтэр болзортойгоор залан заһаруулгын хүдэлмэри хэхээр хэһээгдэдэг гү, али ээлжэ байһан тушаалһаа гаргагдадаг»). Теэд энэ удаа энэ статья хэрэглэгдээ гэжэ би юундэшьеб дуулаагүйб. Эндэһээл хараад үзэхэдэ, хуулиин урда бултанай адли тэгшэ эрхэтэй байһаниинь элирнэ. Козьма Прутков иигэжэ хэлэдэг һэн: «Тэбэрихын аргагүй юумые тэбэрихэдэ болохо гэжэ хэлэһэн хүнэй нюдэ руу нелбожорхеорой». Уншагша, хүндэ иимэрхүүгээр хандаад байбал, бидэ хуулита гүрэн байгуулжа шадаха гээшэ гүбди?

Хөөрөөгөө үргэлжэлүүлэебди. Энэ арсалдаан сүүд шиидхэжэ шадабагүй. Тиихэдэнь РСФСР-эй Минвуз хамааралсаба. Шойдоковае дахяад ажалдань абажа, «гурбан һара соо хүдэлөөгүй байһанайнь түлөө» мүнгэ түлэхэ болобо (зэмэтэй хүнэй мүнгэнһөө түлэгдөө бэшэ ааб даа).

Тиигэһээр байтар студентнүүд гомдол барижа эхилбэ. В. Г. Шойдоковае шалгаха талаар байгуулагдаһан һүүлшын комиссиин үндэһөөр бэшэгтэ гараа табиһан хүнүүдтэй уулзааб. Эдэмнай 518-дахи потогой студентнүүд болоно. Эндэ һонин байдалтай ушараа б. Түрүүшээр кафедрада иимэ бэшэг оробо гээшэ. Лекциин һүүлээр нэгэ студент басаган (тэдэ басаганай нэрые хэлэжэ үгэбэгүй) багша В. Г. Шойдоковае һэлгэхэ гүйлтын түлөө дуугаа үгэхые дурадхаба. Энэ үедэ хэншьеб тамхи татажа байгаа, заримашуул энээндэ хабаадалсаагүй. Тиибэ ябабашье «олонхи хүнэй дуугаа үгэһэнь» бэшэг кафедрада эльгээбэ. Энэ бэшэг багшын ажалые шалгаха талаар комисси байгуулхын тула шалтагаан боложо үгөө гэжэ мэдэхэдээ, студентнүүд мэгдэшэбэ. Тэдэ бэшэгээ абаад, тэрээн тушаа зүбшэн хэлсээд, олонхи бэшэ, харин 14 хүн бэшэг доро гараа табиба. Би тэдэнэртэйшье уулзааб. Бидэ урдынхи багшаар һэлгэгты гэжэ гуйһан байгаабди гэжэ тэдэ мэдүүлбэ. Тэдэ элдэб шалтагуудые баряа. Гэбэшье хэниинишье В. Г. Шойдоковагай өөрынгөө предмет ямараар мэдэдэг байһан тухай хэлэхэеэ зүрхэсөөгүй. Студентнүүд лэ багшада эрхим һайн сэгнэлтэ үгэхэ аргатай гэжэ урдынхи нэгэ комиссиин гэшүүд мэдүүлээ һэн (1988 оной майн 4-дэ болоһон институдай парткомой заседани).

УЯНГАТА ХАДУУРАЛГА (һүүлшын)

Энээнһээ саашада багшын хуби заяае шиидхэхэ болоһондоо, таанад, студентнүүд, омогорхон баярлагты! Ямар түргөөр саг ошоно гээшэбі Минии студент ябахадамни, багшанарта гомдоһон бэшэг доро бидэ баһа гараа табидаг һэмди. Тиихэдээ эрдэм мэдэсын хэмжээень сэгнэдэггүй, харин бүдүүлиг аяг ааша гаргана гэжэ гомдодог һэмди. Демократизаци үргэн дэлисэтэйгээр алхалан ябана.

Һүхэдүүд, хэрбээ мүнөө өөрынгөө эрдэм мэдэсын баялигые өөһэдөө сэгнэжэ шадаха болоо һаа, лекцидэ ябажа, багшые шагнаһанай хэрэг бии гү? Хэрбээ иимэрхүүгээр саашадаа дабшаха болоо һаа, жэлэй үнгэрһэн хойно кафедрые даагша, декан, өөрөө, ректор ээлжэ байһан тушаалдаа таарана гү гэжэ һэжэглэһэн бэшэг доро гараа табижархиха байналта.

Мүнөө дүүргэхэ дүгэлбэб. Комисси байгуулагдаа. В. Г. Шойдокова комиссиин гэшүүдэй зүб сэгнэлгэ үгэхэ байһанда уридшалан һэжэглэнэ. Юундэб гэхэдэ хоер ангиһаа комиссиин гэшүүд байгуулагдаа. Вузуудай хоорондын комисси байгуулжа болохогүй гү? Тиигэбэл, бүхы арсалдаата асуудалда тэрэ эсэс табиха һэн. В. В. Затеев (һүүлшын комиссиин түрүүлэгшэ) минии табиһан асуудалда иимэ харюу үгэбэ: «Юу хэлэнэ гээшэбта! Энэ арсалдаата түүхэдэ хамааралсаха дуратай хүниие олохогүйт!».

Би нэгэ институдай политэкономиин кафедрада таамагаар хонходоод, иимэ харюу абааб: «Энэ зохидгүй хэрэг юм бээ, гэбэшье зүбшөөлөө үгэхэ багшанар олдохо байха гэжэ һанаһаб».

Энэ арсалдаата үйлэ хэрэгэй һүүлээр эсэшэһэн В. Г. Шойдокова пенсидэ гарахаар жэлэй эсэс болотор амгалан тэнюунээр хүдэлхэ арга боломжо үгэхэ гүйлтатайгаар мэдүүлгэ бэшээ.

В. ЛЕОНОВ,
манай корр.

P. S. В. Г. Шойдокова «багшын ажалда таараха гүй» гэһэн баримтые сэгнэхэ хүсэлгүйб, аргагүйб. Энэ сэгнэлтэ гансал хуулиин ёһоор, үнэн сэхээр табигдаһай гэжэ хүсэхэ байнаб.

ТОЛИЛҺОНОЙ ҺҮҮЛЭЭР

Хонжоо наймаашаниие хэһээхэ хүшэр бэшэ, гэбэшье...

Залуушуулай газетэ, минии материал толилһондошни шамда баярые хүргэнэб. Газетын штатнабэшэ корреспондент О. Лихобоевагай «Үгытэй» студент тухай» гэһэн тэмдэглэлдэ өөрынгөө тайлбари үгэхэ хүсэлтэйб.

Социальна орео асуудалнуудай нэгэн болохо хонжоо наймаан тухай минии һанамжа иимээр ойлгогдохо гэжэ огто мэдээгүйб. Радиогой залуушуулай программануудай редактор О. Лихобоеватай хөөрэлдэхэдөө, намһаа гансал гэмнэһэн жэшээнүүдые дурдаха байха гэжэ хүлеэһэн байгаа гэжэ ойлгооб.

Аяар һарын туршада хүдэлжэ олоһон мүнгэеэ сабхиин түлөө үгэжэрхихэ хэн дуратай байхаб даа. Теэд барахолко гээшэмнай хонжоо наймаанай газар гэжэ мэдээжэ. Гансал шухаг юумэ хэды дахин үнэтэйгөөр худалдаха ябадал һүүлэй үедэ улам олошорно. Намайе зүбөөр ойлгогты, би хонжоо наймаа хэгшэдые дэмжэнэ бэшэб. Барахолко ошоһон бүхы хүнүүд адли байдаггүй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Вузуудай студентнүүд, багахан үхибүүдтэй залуу бүлэнүүд материальна талаар дуталдахадаа, барахолко гараха баатай болоно бшуу. Энээниие ойлгохо ёһотойбди. Тэдэнэр түрэлхидһөө ходо туһаламжа хүлеэжэ байнгүйгөөр ондоо арга бэдэрхые оролдодог байха юм.

Хонжоо наймаа хэхэ ябадалда хайшан гэжэ эсэс табилтайб! Ушар шалтагааниинь үндэһөөрнь усадхажа шадаагүй һаа, тэрээндэ эсэс табихамнай хүшэр байха гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Шанга хэмжээнүүдые дары түргэн абаха, хонжоо наймаа хэгшэдые хатуу шангаар хэһээхэ гэхэ мэтэ эрилтэнүүд буруушаагдаха ёһотой. Милициин хамааралсахада бүхы юумэн зүбөөр шиидхэгдэшэхэ, гуримтай болошохо гэжэ найдажа болохогүй. Энэмнай хүн бүхэнэй анхарха хэрэг мүн.

С. ЕРЕНТУЕВ,
МВД-гэй ОБХСС-эй оперуполномоченно.

Митингдэ бэлдэнэ

Апрелиин 1-дэ 10 сагта Спортын байшангай хажуудахи талмай дээрэ (Куйбышевай үйлсэ, 1) «Барилгашан» ДК-гай дэргэдэхи һунгагшадай клуб общестые демократиин ёһоор хубилгаха хэрэгые дэмжэлгын митинг үнгэргэнэ.

Удаадахи асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэхэ:

1. Президентын захиргаан (һайн болон муу талануд);
2. КПСС-эй Буряадай обкомой пленумэй һүүлээр республика доторхи ниитэ-политическэ байдал;
3. РСФСР-эй депутатска корпусой «Демократическа Росси» гэһэн блогой платформо дэмжэлгэ;
4. А. М. Беляковые национальна асуудалнуудаар РСФСР-эй Комитедэй түрүүлэгшээр томилхо хэрэгтэ хандалга.

Митингдэ хабаадалсахыетнай уринабди.

НАЙДАНАБДИ

МҮНӨӨ КОМСОМОЛШУУД ХОДО ХОДО ИИГЭЖЭ АСУУДАГ БОЛОНХОЙ: ПОЛИТИЧЕСКЭ ОРГАНИЗАЦИ ГЭЭШЭ ЮУН БЭ, КОМСОМОЛ ИИМЭ БОЛОХО ЗЭРГЭТЭЙ ГҮ! ЭНЭ АСУУДАЛ ЗАЛУУ ХҮНҮҮДЭЙ ҺАНААЕ ЗОБООДОГ БАЙНА. ВЛКСМ-ЭЙ ХЯАГТЫН РАЙКОМОЙ НЭГЭДЭХИ СЕКРЕТАРЬ АЛЬБЕРТ ДОРЖИЕВ ЭНЭЭН ТУШАА ҺАНАМЖАЯА ХУБААЛДАНА.

КОМСОМОЛ политическэ эһотойл организаци болохо, тэрээндэ ондоо альтернатива байхагүй. Энэмнай манай союзда эгээл орео хүшэр зорилго болоно. Мүнөө политическэ организаци байгуулха эрхэ нүхэсэлнүүд яһала бии. Хэды орео хүшэр байгаашье һаань, хубилган шэнэдхэлгын табан жэл үнгэрһэн болон мүнөө үе сагууд тухайгаа гүнзэгыгөөр бодожо үзэхые маанадые баадхана. В. И. Ленинэй наһа бараһанай һүүлээр арад зон политикада анхаралаа хандуулхаяа болишоо һэн. Теэдшье тэрэ хэрэгтэй бэшэ байгаа. Юундэб гэхэдэ, бүхы асуудалнуудые «аппарат» «өөрөө» шиидхэдэг һэн. Бүхы эдэ жэлнүүдтэ бидэ гүрэнэй ажал хэрэгүүдтэ гансал үгөөрөө хабаадалсажа, бодото дээрээ үнэн зүб хараа шугамые «нэгэн дуугаар дэмжэдэг» байгаабди. Тусхай һанамжаһаа ондоо өөрынгөө бодожо байһан юумые сэхэ руунь хэлэхээр һэдэһэн хүнүүдые хэншье ойлгодоггүй, дэмжэдэггүй байһан. Имагтал хубилган шэнэдхэлгын үедэ һанамжануудые сасуулжа үзөөд, хамтынгаа хүсөөр анхаралтайгаар бодожо үзэбэл, ямаршье орео байдалһаа гараха арга замууд олдохо гэжэ ойлгодог болонхойбди.

Зүгөөр хубилган шэнэдхэлгэ айхабтар хүшэр хүндөөр урагшаа дабшана. Эндэ тэмсэл үргэдэнэ. Общественные условноор «зүүнэй», «баруунай», «центеристнүүдэй» тала баригшад гэжэ хубаарилнабди. Урданай зандаран зонхилолгын гуримай һандаржа байхада, шэнэ бодомжо түрүүшын алхамуудые хэжэ эхилнэ. Общественые условноор элдэб янзаар хубаарилаад байгаашье һаамнай, ажабайдал гээшэ орео хүшэр зандаа. Хүн гээшэ гое гое үгэнүүдые хэлэжэрхеод, бодото дээрээ тад ондоо ябадал гаргажархидаг байха юм. Манай организаци ажабайдалда бодото һуурияа тодорхойлходонь, арад зоной бэшэ, харин өөрынгөө аша туһада хара амии тухайгаа оролдодог хүнүүдые элишэлхэдэнь, гэшүүдтэе туһалха зэргэтэй. Мүнөө үедэ энэмнай айхабтар шухала болонхой. Үдэр бүхэндэ ажабайдал шэнэ шэнэ асуудалнуудые табина. Урдандаа ойлгосотой гэжэ һанагдадаг юумэн тухайгаа мүнөө шэнэ эһоор тад ондоогоор хаража үзэнэбди. Иимэ эрхэ байдалда алдуу гаргахань хүшэр бэшэ. Болоожо байһан үйлэ хэрэгүүдые гүнзэгыгөөр ойлгожо абахын тула залуу хүнүүд политическэ хэмжээндэ харилсаха зэргэтэй. Комсомолой организаци иимэ арга боломжо олгохо эһотой. Ондоо үгөөр хэлэхэдэ, залуу хүнүүд, ВЛКСМ-эй гэшүүд өөрынгөө комсомолой организациин туһаламжаар ниитын үзэгдэлнүүдтэ өөрынгөө хандаса элирхэйлэн харуулха, политическэ сэгнэлтэ үгэхэ арга боломжотой.

Политическэ организаци шэнги болоһон комсомолой ажал ябуулгын нэгөө шухала талань гэхэдэ, залуушуулай эрилтэнүүдые хамгаалга болоно. Гүрэн залуушуулай политика нэбтэрүүлхэ гэжэ хүлеэгээд һуубал, энээнһээ үрэ гарахагүй. Мүнөө бүхы хэмжээндэ политика бэелүүлхэ хэрэгтэй. Манай эрилтэнүүдые, эрхэнүүдые бодотоор хамгаалжа шадахагүй гэжэ организацида этигэхэеэ болиһон хэды олон хүн комсомолһоо гаража ошооб даа. Иигэжэ һанахадаа, тэдэ зүбшье байнгүй яахаб! Комсомол залуушуулай асуудалнуудые шиидхэхэ онол аргагүй «өөрынгөөл шүүһэн соо болбосордог» байгаа. Энээнһээ уламжалан, мүнөөл комсомол доройтоод байна. Тиимэһээ «Бүхы засаг Советүүдтэ» гэһэн уряа лозунг түрүү зэргэдэ зүбшэн хэлэгдэхээр табигдана. Имагтал Советүүдэй туһаламжаар бидэ өөһэдынгөө бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ зэргэтэйбди. Залуушуулые дэбжүүлгын шатада комсомолой организацинууд хэрэг байдалые һайнаар ойлгоогүй гээшэ. Энээнэй эсэстэ манай Хяагтын районһоо Буряадай АССР-эй арадай депутадта 17 кандидадһаа оройдоол нэгэ комсомолец дэбжүүлэгдээ. Тэрэмнай Хяагтын АТП-гэй жолоошон интернационалист сэрэгшэ Сергей Федотов болоно. Районно болон городской Советүүдтэ дэбжүүлэгдэһэн кандидадуудай дунда залуушуул үсөөн.

Комсомолой районно һүүлшын конференци дээрэ һунгалтада комсомолой районно организациин платформын проект байһан юм. Тэрэнэй нэгэ пункт соо иигэжэ хэлэгдэнхэй: «Комсомолһоо һунгагдаһан депутадууд ВЛКСМ-эй районно комитедэй ажал ябуулгада нилээд горитойхон туһаламжа дэмжэлгэ хүргэхэл һэн». Залуушуулһаа, комсомолһоо депутадууд гансал заседанинуудта, Советэй сессинүүдэй, элдэб комиссинуудай хүдэлмэридэ хабаадалсаха бэшэ, харин комсомолой районно организациин ажабайдалда гол анхаралаа хандуулха бшуу.

Политикада анхаралаа хандуулха гээшэ өөрын хандасые элирхэйлэн мэдүүлхэ, ямар нэгэ политическэ сэгнэлтэ үгэхэ, Советүүдтэ асуудалнуудые табиха гэһэн удхатай бэшэ, харин энэмнай практическа эһотойл ажал болохо гэжэ һанаха байнаб. Ажабайдалай ямаршье талыень абажа хараад үзэгты: эдэмнай гүрэнэй шиидхэгдээгүй асуудалнууд болоно, гүрэнэй байһан хойноо политическэ асуудалнууд болоно бшуу. Тиихэдээ «политика» гэһэн ойлгосомнай нилээд үргэн удхатай ха юм. Конференци дээрэ районно организациин ажал ябуулгын хараа шэглэлнүүд абтаа. Тэдэнэй дунда МЖК-гай хүдэлөөн, ниитын гурим сахилга, «Энэрхы сэдьхэл» гэһэн хүдэлөөн, наһаа гүйсөөгүй хүүгэдтэ анхаралаа хандуулга, залуушуулай ухаан бодолой хүгжэлтэ, соел культура тухай анхарал гэхэ мэтэ оронхой. Эдэ асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хабаадалсалга политическэ ажал ябуулга бэшэ гэжэ хэн хэлэхэб. Гансал мүнөө байдалнай тад ондоо болонхой. Комсомол залуушуулые хүмүүжүүлгэдэ гансаараа шахуу зэмэтэй гэжэ хэлэхэ ябадал эсэслэн усадхагдаха зэргэтэй. Олонхи ушарта албанайнгаа уялгын талаар хүнүүдые хүмүүжүүлхэ уялгатай гүрэнэй харюусалгата хүнүүдэй өөрынгөө ажалые шангадхан эмхидхэхын орондо комсомолдо зэмэтэйшүүлые бэдэрдэг ябадалнууд али олон дайралдадаг. «Комсомол зэргэтэй», «комсомол уялгатай» гэхэ мэтэ үгэнүүдые дуулахадаа, жиирэй комсомолшууд, эдэбхитэдшье дураа тутадаг байха юм. Комсомолдо өөрынгөө зорилгонуудые, хүдэлмэриин онол аргануудые бэеэ даагаад тодорхойлхо хаһа саг оршон ерээ гэжэ һанаха байнаб. Организацинууд манай ажабайдалай хүндүүлхэй асуудалнуудта анхараагүй байха арганьгүй гэжэ һананаб.

Тобшохоноор хэлэхэдэ, минии ойлгоһоной эһоор манай организациин политическэ түхэл шэнжэ иимэрхүү байха зэргэтэй. Реалистнууд зандаа үлэел, Юундэб гэхэдэ, политическэ түхэл шэнжэ комсомол доторхи, общественын комсомолой байдалые хубилгаха гэжэ этигэхэ хүн комсомолшуудай дунда үсөөн байха. Мүнөө дээрээ комсомолой доройтоһон үлэгдэлнүүдые тогтоожо шадаагүй, организацинуудай гэшүүдэй үсөөржэ, шэнэ хүнүүдэй абтаагүй байһан сагта энэмнай уялгата бэшэ хүгжэлтэ гэжэ хэлэхэ хүсэлгүйб. Мүнөө дээрээ һунгагдамал органууд аппарадуудые хүтэлбэрилдэг болоодүй бшуу. ВЛКСМ-эй райкомой гэшүүдэй эдэбхи үүсхэл дээшэлүүлхын тула райкомой пленум дээрэ районно организациин ажал ябуулга шэглүүлэн ябуулха талаар үүсхэлшэдэй бүлэгүүд байгуулагдаа. Гэхэ зуура, группанууд хүдэлжэ эхилээдүй, нобшорһоор зандаа. Тиимэһээ райкомой бюро эдэ асуудалнуудые шиидхэхэ талаар эрид шууд, үсэд нэтэрүү байха зэргэтэй.

Комсомолдо хубилган шэнэдхэлгэ бэелүүлгэдэ эхин организацинууд нилээд ехэ юумэ хэхэ байха гэжэ найданабди. ВЛКСМ-эй съезд дээрэ эхин организацинуудай нэрэ хүндэ тухай асуудал һайнаар шиидхэгдэхэ байха гэжэ би найданаб. Олон асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгые организацинуудта өөһэдтэнь даалган үгэхэ хэрэгтэй. Һунгагдамал органууд бүхы асуудалнуудые шиидхэхын аргагүй, тэдэ стратеги тодорхойлхо зэргэтэй, харин тодорхой зорилгонуудые комсомолшууд эхин организацинуудтаа бэелүүлхэ зэргэтэй. Ямаршье организацида эдэбхи үүсхэлтэй юумэн тушаа гүнзэгыгөөр бодожо үзэдэг хүнүүд байнгүй яахаб.

Хүдэри-Сомон тосхоной комсомолшууд нэгэл эхин организаци боложо нэгэдээ. Харин энээнһээ урда тээнь совхоздо, райподо, һургуулида ондо ондоо эхин организацинууд байһан юм. Мүнөө дээрээ онсо хүбилалта болоогүй. Гэбэшье олон хараа шэглэлнүүд сооһоо эгээл найдамтайнь шэлэгдэхэ зэргэтэй. Хяагтын ээрэлгын-трикотажна фабрикын комсомолой организацида һууриржаһан газартаа, микрорайондоо эхин организаци байгуулхаар дурадхаба. Слобода хүдэлдэг залуушуул болон һурагшадые нэгэдүүлхэнь гээшэ. Фабрикын цехэй начальник, ажалша коллективэй соведэй түрүүлэгшэ, Россин комсомолой организацинуудай съездын делегат Ю. Романовтай энээн тухай хөөрэлдөөбди. Комсомолшууд фабрикын зарим түхеэрэлгые арендээр абаад, өөһэдынгөө мүнгэнэй талаар асуудалнуудые шиидхэхэ аргатай.

Бидэ болохоео байһан ВЛКСМ-эй съездэ нилээд найданабди. Тэрэ комсомолой бүхы үйлэ хэрэгүүдые үндэһөөрнь хубилгаха гэжэ үлүү ехээр найдаадшье яахамнайб. Теэд ямаршье шиидхэбэринүүд саарһан дээрэ үлөөгдэнгүйгөөр, нютаг нютагуудта комсомолой эхин организацинуудай заатагүй бэелүүлэгдэжэ эхилхэ зэргэтэй. Комсомолой үглөөдэрэй ажабайдалай ямар байхань хүн бүхэнһөөмнай дулдыдаха байна.

ЗАЛУУШУУЛДА ОНСО АНХАРАЛ

«Түбэй хотонууд болохо Москва, Ленинград, Казань гэхэ мэтын томо городуудта ажаһуудаг хуулиин наһа гүйсөөгүйшүүл тухай материалнууд хэблэлдэ ходо гаргагдажа байдаг болонхой... Эдиршүүлэй аяг аашануудта дураа гутажа, тэдэнииие шоо үзэдэг, хараадаг байхабди. Теэд ганса түбэй городуудай залуушуул элдэб янзын аашануудые гаргана бэшэл. Захыншье газарнуудта иимэрхүү ушарнууд болохоео һанадаг. Манай Улаан-Үдэдэ нэгэ бага намдуу гээшэ ха гэжэ һанахаар. Гэбэшье ямаршье нютагуудай эдиршүүл адли байхаяа һанадаг гэжэ мартажа болохогүй».

Саян Омбоевой «Хуулиин наһа гүйсөөгүйшүүлэй нюуса дайн» гэһэн материал залуушуулай газетэдэ январь һарада гаргагдаа һэн. Энэ материал олон юумэн тухай бодожо үзэхые баадхана, уряална.

Залуушуулай газетэ олонхи ушарта ТАСС-ай, түбэй хэблэлэй материалнуудые хуудаһануудтаа гаргахаяа һанана. Иигэжэ бидэ респбликынгаа, ниислэл хотынгоо ажабайдал тухай ехэ юумэ мэдэнгүй үлэшэнэбди. Һүүлэй үедэ республикын залуушуулай ажабайдал тухай үсөөн материал толилогдодог болонхой. Энээниие газетын ехэ дутагдал гэжэ һанаха байнаб.

Дээрэ дурсагдаһан темэдэ материалнууд хэды дахин толилогдоошье һаа, үһан дээрэ үрмэ хүшөөһэндэл миин лэ халирхайгаар дайраад абаһан байна. Улаан-Үдэдэ хэды бүлэглэлнүүдэй, ородшолбол группировконуудай бии байһаниие юрэл тоолоод орхижорхихо ушарнууд али олон дайралдана. Залуушуулай газетэдэ миин лэ тоо баримтануудые харуулха бэшэ, харин ажабайдалай бүхы тала дайраха хэрэгтэй гэжэ һанахаар.

Юундэ, ямар шалтагаанаар хуулиин наһа гүйсөөгүйшүүл хуули дүрим эбдэнэб, хулиган ааша гарганаб! Энэ асуудалда харюу үгэхэ гээшэ мүнөө шухалын шухала зорилго болоно. Ушар шалтагаанииень мэдээд байбал, тэрэниие үндэһөөрнь усадхахадашье бэлэн байха. Тиимэһээ бүгэдөөрөө бодожо үзэхэ эһотойбди.

Хүнэй бэеын үбдэхэдэ, бүхы органууд муудажа захалдаг гэжэ хөөрэлдэдэг ааб даа. Энээнһээ уламжалан манай общественын хүшэр байдалда ороод байхада залуушуулшье, пенсионернүүдшье, инвалидуудшье, үхибүүдшье мүн лэ бэрхэтэй байдалда ажаһуужа эхилнэ. Бүхы бэе тамирые һайнаар аргалхын тула орган бүхэндэ анхаржа, тус тустань аргалха, эмшэлхэ болонобди.

Залуушуул гээшэмнай общественын таһаршагүй хуби болоно. Ямар бэ нэгэ онсо тогтоол, комисси байгуулха эрилтэ табижа болохогүй ха юм. Зүблэлтэ социалис гүрэндэ общественын хуби бүхэн тон адли эрхэнүүдтэй, уялгануудтай байха зэргэтэй. Тиимэһээ ямаршье асуудалнуудые нягта холбоо барисаатайгаар шиидхэхэ гэжэ оролдохо эһотойбди.

Сибириинхидэй абари зан, үг изагуурай заншал үүргэ дүүргэдэг гэжэ хэлсэдэг байха. Теэд гүнзэгыгөөр бодоод үзэхэдэ иимэ бэшэ гэжэ һанахаар. Ухаан бодолоо хүгжөөхэ, болбосоролтой болохо гэжэ оролдодог байгаа һаамнай, бүхы общество үни хада түрүү зэргэдэ гараһан, хүгжэһэн байха һэн. Эдэ бүгэдэниие мэдээсэлэй органуудта үргэнөөр харуулжа байха эһотой гэжэ һанагдана.

Залуушуулай хэблэл эгээн түрүүн залуушуулай байдалаар һонирхохо эһотой бшуу. Залуушуулай сүлөөтэй сагые ашаг үрэтэйгөөр үнгэргэдэг болохо тухай ходо хөөрэлдэдэг байхабди. Бүгэдэндэ мэдээжэ болоһон Майкл Джексон болон бусад артистнуудай портрет дахяад гарганхаар хуулиин наһа гүйсөөгүйшүүл тухай материал бэшэхэдэ яахаб... Оршуулагшадай клуб тухай багахан тэмдэглэл намайе баярлуулаа. Уншагшадай зүгһөө хэншьеб энэ тэмдэглэлдэ анхаржа, тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадаха гэжэ шиидхэдээшье магад. Союзна бэшэ залуушуул ямар юумээр һонирходог бэ, ямар зорилгонуудые урдаа табидаг бэ, ямар ажал хэхэ хүсэлтэйб гэжэ тон һайнаар мэдэхэ эһотойбди. Залуушуулай хэблэл иимэ асуудалнуудта тодо харюу үгэхэ гэһэн гол зорилго урдаа табиха уялгатай. Теэд мүнөө дээрээ иимэ юумэн болоногүй.

«БЗ»-гэй мэдээсэлэй стенд городой түбтэ хээ гээшэ һаа, залуушуул һонирхохо байгаа гэжэ һанахаар. Хаана, юун, хэзээ? Иимэ дамжуулга ганса залуушуулые бэшэ, мүн бүхы наһанай хүнүүдые суглуулдаг. Тиимэһээ политическэ клубуудые, элдэб янзын кружогууд болон секцинүүдые, һонирхолой клубуудые, конференци болон сулаануудые, концерт болон выставкэнүүдые, зүжэг наадан болон мүрысөөнүүдые эмхидхэхэ шухала. Редакциин коллектив уншагшадтаа ходо уулзалгануудые эмхидхэжэ, тематическа конференцинүүдые үнгэргэжэ байха эһотой. Уншагша бүхэн өөрын һанамжа бодолтой, дурадхалтай байха бшуу.

Залуушуулда хабаатай асуудалнуудые һайнаар шиидхэжэ шадабал, шэнэ общество байгуулхабди. Тиимэһээ эдэбхи үүсхэлээ дээшэлүүлжэ, шунал эбьястай болохо эһотойбди.

М. БАЗАРОВА.

Энэрхы һайхан сэдьхэлтэйгээр бэе бэедээ хандадаг боложо һураял!

ҺУРГУУЛИДА ҺУРАЖА БАЙХАДАМНАЙ ЗАРИМ ҮХИБҮҮДТЭ ХҮБЭНТЭЙ ХҮҮРТИГ, ҺУРГУУЛИИН ФОРМО, ХАРА БОТИНКА ТҮЛӨӨҺЭГҮИГӨӨР ҮГЭДЭГ ҺЭН. ЯМАР ҮХИБҮҮДТЭ ЮУНДЭ ҮГЭНЭ ГЭЭШЭБ ГЭЖЭ ТИИХЭДЭ БАЛАЙ ЕХЭЭР ҺОНИРХОДОГГҮЙ БАЙГААБ. МУУ ТЭДХЭМЖЭТЭЙ, ҮГЫТЭЙ ЯДУУ ҮХИБҮҮДТЭ ҮГТЭНЭ ГЭЖЭ ХЭНҺЭЭШЬЕБ ДУУЛАА ҺЭМ. ТЕЭД ҮХИБҮҮН ЯБАХАДАА ИИМЭ ЮУМЭНДЭ БАЛАЙ ЕХЭЭР АНХАРАЛАА ХАНДУУЛДАГГҮЙ ХА ЮМБИБДИ ДАА. МҮНӨӨ БОЛООД ҺАЙХАДА ГАНСА ҮХИБҮҮДШЬЕ БЭШЭ, МҮН ЕХЭШҮҮЛШЬЕ ОЛОН ҮХИБҮҮДТЭЙ БҮЛЭНҮҮДТЭ АНХАРАЛАА ХАНДУУЛДАГГҮЙ ГЭЖЭ ЭЛИРЖЭ БАЙНА БШУУ. АРБАН ТАБАН ҮХИБҮҮДТЭЙ БҮЛЭТЭЙ ТАНИЛСАХА ХУБИ ЗАЯТАЙ БАЙГААБ. ЭНЭ БҮЛЫН ҮХИБҮҮН БҮХЭН ХЭДЫ ҮГЫТЭЙ БАЙДАЛДА АЖАҺУУДАГШЬЕ ҺАА, ҺАЙХАН СЭДЬХЭЛТЭЙ, УРАГШАА ҺАНААТАЙ БАЙГАА ГЭЖЭ ҺАНАДАГБИ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ үгытэй ядуу бүлэнүүд тухай, зобохо тулика ябадал тухай нюунгүйгөөр хаа хаанагүй хөөрэлдэдэг болонхой. Хубилган шэнэдхэлгэ манай ажабайдалай бүхы талануудые гэрэлтүүлэн харуулжа эхилээ гэжэ тон зүб хөөрэлдэнэ. Үнэхөөрөөшье урдандаа бүхы юумэн хэдэн суурсын саана нюугдашанхай байдаг байгаа гээшэ ха. Теэд хэды нюугаашье һаа, һүүлэй һүүлдэ бүхы юумэн элирээд, мэдээжэ болоод байдаг ха юм даа. Минии урда хоёр эхэнэр нюдэнһөө уһа гүйлгэн зогсонод. Элдэб янзын ээлжээнүүд, урагша хойшоо ябадал залхуутай болошоо гэжэ тэдэнэр гомдоно.

Альбина Михайловна Иванова арбан үхибүүдтэй, харин Сэсэгма Доржиевна Мункуева арба нэгэн үхибүүдтэй. Тэдэнэр хоюулан «Эхэ-герой» гэһэн хүндэлэлэй орденуудаар шагнагданхай. Иимэ үндэр нэрэ зэргэтэй эхэ хүнүүд айхабтар ехэ хүнгэлэлтэнүүдтэй байгаа ёһотой гэжэ һанахаар. Теэд бодото дээрээ тиимэ бэшэ байшоо. Альбина Михайловнашье, Сэсэгма Доржиевнашье бүхы үхибүүдэйнгээ түлөө тус тустаа арбан табан түхэриг тэдхэмжэ абадаг. Эгээн бага үхибүүнэйнгээ табатай болоходо, энэшье тэдхэмжэ абахаяа болихо.

— Энээнһээ урагша 15 килограмм мяханай зүйл магазинһаа худалдажа абадаг байгаабди,—гэжэ Альбина Михайловна хөөрэнэ.—Харин мүнөө 8 килограмм мяха талоноор абанабди. Хүнгэлэлтэнүүднай энээгээр дүүрэшэнэ ха даа.

Теэд редакцидамнай тэдэнэр ондоо асуудалнуудтайгаар хандаха зорилготойгоор ерээ. Арга хүргаяа оложо һурашанхайбди гэжэ эхэнүүд хэлээ һэн. Хоёр дабхар орон дээрэ, пол дээгүүр хоёр-гурбаараа, дүрбэ-табаараа унтахань залхуутай болошоо. Городой квартирануудта ямар байдалтайб гэжэ мэдэнэ ха юмта.

Мункуевтан 38 дүрбэлжэн метр талмайтай гурбан комнатно квартирада, харин Ивановтан 45 дүрбэлжэн метр талмайтай дүрбэн комнатно квартирада ажаһууна. Иимэ гэрнүүдэй бүхы комнатонууд соо оронуудые табихада, бүлын гэшүүдтэ хүрэжэ магадгүй. Хоёр бүлын бүхы үхибүүд түрэлхидтээ ажаһууна гэжэ тэмдэглэхэбди. Гансал Ивановтоной ехэ басаган хадамда гаража, ондоо тээ ажаһууна. Иимэ уйтан таһалганууд соо ном үзэхэ гээшэ бэрхэтэй ааб даа. Гэхэ зуура, үхибүүд һайнаар һураха гэжэ шадалаараа оролдодог байха юм.

Ивановтоншье, Мункуевтаншье гэрэйнгээ талмай үргэдхэхэ хүнгэлэлтэтэй ээлжээндэ зогсонхой. Теэд иимэ ээлжээндэ эхэ-геройнуудшье, ганса эхэнүүдшье, олон үхибүүдтэй бүлэнүүдшье зогсодог гэжэ Советскэ райгүйсэдкомой социальна тэдхэмжын таһагай инспектор Т. С. Зорина намда хэлээ һэн.

Сэсэгма Доржиевна ээлжээгээ нэгэ бага дүтэлүүлхэ зорилготойгоор олон газарнуудта орожо үзөө. Комисси эльгээхэбди, нэгэ бага хүлеэгты гэжэ хэлээд лэ гаргаха... Теэд нэгэшье комисси Мункуевтандашье, Ивановтондошье ерэжэшэлгээгүй. Ямаршье үрэ гарахаяа болёо гэжэ ойлгоходоо, хоёр эхэнүүд бүхы үхибүүдээ абаад, Советскэ райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ Е. Егоровто ороха гэжэ шиидэбэ.

— Маанадай кабинет соонь һуужа һалахагүйдэ, Егоров гэрнүүдыетнай ошожо харахаб гэжэ хэлээ һэн,—гэжэ Альбина Михайловна хөөрэнэ.

— Гүрэнэй хүзүүн дээрэ таршалнат гэһэн үгэнүүдые дуулахадаа, хэды ехээр гомдохоор байдаг бэ,—гээд Альбина Михайловна гомдонгоор хэлэнэ.—Теэд би бүхэли наһан соогоо ажал хэнэб. Урдань хилээмэшье худалдажа абаха мүнгэн дуталдадаг һэн. Харин мүнөө ехэ үхибүүдэйнгээ хүдэлжэ эхилхэдэ, бүхы юумэн хүсэд һайнаар хүрэдэг болоо. Юундэшьеб олон үхибүүдтэй бүлэнүүдые үгытэй ядуу гэжэ нэрлэдэг. Тиимэшье байжа болоо ааб даа. Гэбэшье иигэжэ нэрлүүлхэдээ, дураа гутахаш...

Ивановтоной гэртэ хибэс, стенкэ, хрусталь амһарта гэхэ мэтэ бии.

— Би өөрөө үгытэй бүлэдэ түрэһэнби,—гэжэ Альбина Михайловна дурдан һанана.—Эжымнай долоон үхибүүдые хүл дээрэнь гаргаагша һэн. Би өөрөө эды олон үхибүүдтэй болоходоо, тэдэнээ ядамаргүйгөөр томо болгохо гэжэ хүсэ шадалаа гамнангүйгөөр ажаллахые оролдоһон байнаб. Гэрэй ехэнхи бараа кредидээр абанхайбди.

«Хүндэтэ редакци! Маанадта туһалха байха гэжэ найдаһандаа бэшэбэб. Юһэн үхибүүдые томо болгожо байнабди. Эгээн баганууднай эхирнүүд. Тэдэнэр жэлтэй болохоёо байна. Гэхэ зуура, гэр соомнай шииг нойтонһоо боложо, саашадаа ажаһуухын аргагүй болошоо. Бүхы юумэ эхинһээнь хөөрэһүү. 1976 ондо гурбан таһалгатай квартира абаа һэмди. Шэнэ гэртэ ороходо болоһондоо хэды ехээр баярлаһан тухайгаа хэлээдшье яахамнайб даа. Түрүүшын үбэл иигэн тиигэн үнгэргөөбди. Теэд удаадахи жэлнүүдтэ ёһотойл зоболон эхилшоо һэн. Квартирамнай шиигтэй, ханануудһаа уһан һабирна, үүдэнүүд хаагданагүй, поолой модон үмхиржэ захалаа гэжэ ЖКО-до хандахада, маанадта ямаршье материал үгы, туһалха аргагүйбди гэжэ гарнуудаа дэлгээхэ... Табан жэлэй туршада ЖКО-до хандаабди. Һүүлэй һүүлдэ өөһэдөө бүхы юумэ худалдажа абаад, гэр соогоо заһабарилга хээ һэмди.

1976 ондо энэ квартирада зөөжэ ороходоо хоёр үхибүүдтэй байһан һаа, мүнөө тэдэмнай юһэ болонхой. Элдэб янзын комиссинууд, санитарна врач квартирадамнай ерэжэ, тусхай акт табижа, иимэ гэртэ ажаһуужа болохогүй гэһэн тобшолол хэһэн байна. Квартирын түлөө 23 түхэриг 84 мүнгэ түлэдэгбди. Райгүйсэдкомдо, горгүйсэдкомдо, арадай хиналтын комитедтэ, совет эхэнэрнүүдэй комитедтэ хандаад туршааб. Теэд нэгэшье туһаламжа хүргэгдэнэгүй. Актнуудай бүүлгабари дахяад бэшэхэнь залхуутай болошоо.

Клавдия Таныгина».

Эдэ олон тоото актнуудые харахадаа, хэды ехээр гайхаа һэнбиб. «Буряадай АССР-эй ажаһуудал хангалгын министерство хүн зоной һуудал байдал һайжаруулха арга боломжогүй».

Министр В. Г. Колесников.

10.04.89 он».

Үшөө нэгэ документ:

«Арадай депутадуудай Октябрьска райсоведэй гүйсэдком, таниие гэр байра үргэдхэхэ талаар списогтэ оруулаа. Танай ээлжээн 651-дэхи болоно.

Гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Н. П. Быков

31.08.87 он».

Клавдия Таныгинае, тэрэнэй бүлые иимэ удхатай бэшэг балайшье баярлуулаагүй байха. 1989 оной март һарада тэрэ ээлжээень дахяад хаража үзэхыень баадхаһан шэнэ документнүүдые гүйсэдкомдо асарһан байна.

Олон үхибүүдтэй эхэнүүдые заримашуул шоо үзэхэеэ һанадаг. Теэд би иимэ эхэнүүдые дэмжэхэ байнаб. Юундэ олон үхибүүдтэй болохые хүсөөбта гэжэ тэдэнһээ асууһанай үлүү. Иимэл хуби заятай байгаа гэжэ һанаха ёһотойбди.

Харин энэ эхэнэр эрэмдэг бэетэй ганса үхибүүтэй. Эхэ-геройнуудтай нэгэ зэргэдэ тэрэниие юундэ табиха болообиб гэхэдэ, дээрэ дурсагдаһан эхэнүүдтэл адли энэ эхэнэр мүн лэ ехэ зоболон үзэһэн байна.

Нелли Николаевна Шунулина түрэлхидэйнгөө үлөөһэн гэртэ ажаһуудаг. Энэ гэртэ тэрэнэй эдир наһан үнгэрөө. Эндэ тэрэ хүбүүтэй болоо. Теэд нэгэтэ гэргүй үлэшэһэн байна. Юундэб гэжэ гайхаха байхат...

Железнодорожно райнарсудай гүйсэдхэгшэ С. В. Васильева түрүүтэй бүхэли бригада гэрэй эзэн эхэнэрые гэрһээнь гаргаха гэжэ бүхы шадалаараа оролдоо. Шкафууд сооһоонь хубсаһа хунарыень гаргажа монсогойлоод, үүдэ болон сонхонуудайнь рама хуу татан абаад орхижорхиһон байна. Теэд Н. Шунулина иимэ һэндэргэгдэһэн гэр сооһоо ондоо тээшээ зөөхэгүй гэжэ бодобо. Тэрэнэй гэртээ үгы байхые һамбаашалан, бага үхибүүд зурүүл носожо, гэрыень шатаажархёо. Нелли Николаевнагай бүхы зөөри тэрээн соо шаташаһан байна. Н. Шунулина гурбан таһалгатай шэнэ квартирада оруулагдаа. Теэд ямар аюул болооб гэжэ зарим хүнүүд гайхажа магадгүй. Ушар юуб гэхэдэ, гэрэй эзэн эхэнэрые бунгалтада хабаадаха эрхэгүй болгожорхиһон байна.

Прибор-бүтээлгын нэгэдэл Шунулинагай ажаһуудаг гэрэй участогые сэбэрлэхэ гэжэ бодоод, эндэ байһан бүхы хүнүүдые шэнэ гэрнүүдтэ оруулхадаа, Нелли Николаевнада нэгэдэхи дабхарта квартира үгэһэн байна. Теэд эрэмдэг бэетэй үхибүүтэй ганса эхэнэртэ нэгэдэхи дабхарта ажаһууханьаймшагтай ха юм. Иигэжэл Нелли Николаевна шэнэ гэртэ зөөхэеэ таһа арсаһан байгаа. Прибор-бүтээлгын нэгэдэлэй гэр байрын асуудал шиидхэдэг комисси энэ асуудал эбэй ёһоор шиидхэхые оролдонгүйгөөр сүүдтэ мэдүүлэгэ үгэжэрхёо. Сүүдтэ намайе ойлгохо байха гэжэ тэрэ һанаа һааб даа. Теэд сүүд зүб шиидхэбэри абажа шадаагүй...

Иигэжэ Нелли Николаевна шэнэ квартирада орохоео таһа арсаһан байна. Үбшэн үхибүүтэеэ хамта вокзал дээрэ унтаха, танилнуудтаа хоноходо үеэшье болоо. Хоёр дахин больницадаашье ороод абаһан байна. Юундэ бидэ зобоһон тулиһан хүнүүдтэ энэрхы сэдьхэлтэйгээр хандажа шаданагүйбибди гэһэн асуудал гаража ерэнэ. Хэрбээ Нелли Николаевнагай хандалгые хараадаа абажа, үнэхөөрөөшье тэрээндэ туһалха зорилготойгоор дээдэ дабхарта квартира үгөө гээшэ һаань, иимэ юумэн болохогүй байгаа бшуу.

Прибор-бүтээлгын нэгэдэлэй инженер Г. Говдьга сүүдэй шиидхэбэриие зүб гэжэ тоолоод, Шунулинае муушалха юм. Нэгэдэлэй юрисконсульт Е. Астраханцева мүн лэ иимэ һанамжатай.

Шунулинагай хэрэг мүнөө дүүрээдүй. Верховно сүүд тэрэниие шиидхэхэ ёһотой. Психоневрологическа диспансерһээ үшөө нэгэ справка дээрэ дурсагдаһан документнүүдтэ нэмэгдээ. Саша Шунулин хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэнхэй, тиимэһээ энэ бүлэдэ хоёрдохи, гурбадахи дабхарта квартира үгтэхэ ёһотой гэжэ справка дотор хэлэгдэнэ.

Шунулинагай элдэб кабинедүүдээр, газарнуудаар ябажа эхилһээр хахад жэл үнгэршэбэ. Энэ хэрэг заатагүй хаража үзэгдэхэ гэжэ республикын Верховно Соведэй Коллегиин гэшүүн Л. В. Киселева мэдэгсэ. Теэд аяар хахад жэлэй туршада энэ асуудал шиидхэгдэжэ ядажа байна. Үшөө хэды болотор үнжагайрха байһаниинь мэдэнэгүйбди.

Энэрхы сэдьхэл... Энэрхы байдал... Энэмнай эртэ урдын үгэ юм. Толи соо энэ үгэ иигэжэ тайлбарилагдана: үнэн зүрхэнһөө туһа хүргэлгэ, һайн юумэ хэхээр бэлэн байлга. Бэе бэедээ энэрхы һайхан сэдьхэлтэйгээр хандажа һураа гээшэ һаамнай, Нелли Николаевна Шунулинатай, мүн бусадшье эхэнүүдтэй болоһон ушарнууд дайралдахагүй һэн. Һүүлэй үедэ телемарафонууд үргэнөөр үнгэргэгдэдэг болоно байна. Хэды олон хүнүүд элдэб янзын жасануудта мүнгэ оруулнаб! Энэмнай һайн лэ гээшэ! Теэд бидэ эндэшье һайхан сэдьхэлтэй байһанаа үдэр бүриин байдалаар харуулха ёһотойбди.

Лариса КВАКТУН,
манай корр.

Дмитрий АЛТАЕВАЙ фото.

МУНКУЕВТАНАЙ БҮЛЭ.

сооно гарыень шатаажархеэ. Нелли Николаевнагай бухы зөөри тэрээн соо шатаһан байна. Н. Шунулинагай гурбан таһалгатай шэниие квартирада оруулагдаа. Тэсд ямар аюул болооб гэжэ зарим хүнүүд гайхажа магадгүй. Ушар юуб гэхэдэ гэрэй эзэн эхэнэрые һуулгатада хэбаадаха эрхэгүй болоожорхиһон байна.

Прибор-бүтээлгын нэгэдэлэй Шунулинагай ажаһуудаг гэрэй участогые сэбэрлэхэ гэжэ бодоод, эндэ байһан бүхы хүнүүдые шэнэ гэрнүүдтэ оруулхадаа, Нелли Николаевнада нэгэдэхи дабхарта квартира үгэдэһэн байна. Тэсд эрэмдэг бэетэй үхибүүтэй ганса эхэнэрэ нэгэдэхи дабхарта ажаһуухань аймшагтай ха юм. Ингэжэл Нелли Николаевна шэнэ гэртэ зөөхэеэ таһа арсаһан байгаа. Прибор-бүтээлгын нэгэдэлэй гэр байрын асуудал шиидхэдэг комисси энэ асуудал эбэй еһоор шиидхэхые оролдонгүйгөөр сүүдтэ мэдүүлгэ үгэжэрхео. Сүүдтэ намайе ойлгохо байха гэжэ тэрэ һанаа һааб даа. Тэсд сүүд зүб шиидхэбэри абажа шадаагүй...

Ингэжэ Нелли Николаевна шэнэ квартирада ороходо таһа арсаһан байна. Үбшэн үхибүүтэеэ хамта вокзал дээрэ унтаха, танилнуудтаа хонохо үешье болоо. Хоер дахин больницадашье ороод абаһан байна. Юундэ бидэ зобоһон тулиһан хүнүүдтэ энэрхы сэдьхэлтэйгээр хандажа шаданагүйбибди гэһэн асуудал гаража ерэнэ. Хэрбээ Нелли Николаевнагай хандалтые хараадаа абажа, үнэхеероошье тэрээндэ туһалха зорилготойгоор дээдэ дабхарта квартира үгөө гээшэ һаань, нимэ юумэн болохогүй байгаа бшуу.

Прибор-бүтээлгын нэгэдэлэй инженер Г. Говдьга сүүдэй шиидхэбэрие зүб гэжэ тоолоод, Шунулинае муушалха юм. Нэгэдэлэй юрисконсульт Е. Астраханцева мүн лэ нимэ һанамжатай.

Шунулинагай хэрэг мүнөө дүүрээдүй. Верховно сүүд тэрэниие шиидхэхэ еһотой. Психоневрологическа диспансерһээ үшөө нэгэ справка дээрэ дурсагдаһан документнүүдтэ нэмэгдээ. Саша Шунулин хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэнхэй, тиимэһээ энэ бүлэдэ хоердохи, гурбадахи дабхарта квартира үгтэхэ еһотой гэжэ справка дотор хэлэгдэнэ.

Шунулинагай элдэб кабинедүүдээр, газарнуудаар ябажа эхилһээр хахад жэл үнгэршэбэ. Энэ хэрэг заатагүй хаража үзэгдэхэ гэжэ республикын Верховно Соведэй Коллегиин гэшүүн Л. В. Киселева мэдээсээ. Тэсд аяар хахад жэлэй туршада энэ асуудал шиидхэгдэжэ ядажа байна. Үшөө хэды болотор унжагайрха байһаниинь мэдэнэгүйбди.

Энэрхы сэдьхэл... Энэрхы байдал... Энэмнай эртэ урдын үгэ юм. Толи соо энэ үгэ ингэжэ тайлбарилагдана: үнэн зүрхэнһөө туһа хүргэлгэ, һайн юумэ хэхээр бэлэн байлга. Бэе бэедээ энэрхы һайхан сэдьхэлтэйгээр хандажа һураа гээшэ һаамнай, Нелли Николаевна Шунулинатай, мүн бусадшье эхэнүүдтэй болоһон ушарнууд дайралдахагүй һэн, һүүлэй үедэ телемарафонууд үргэнөөр үнгэргэгдэдэг боложо байна. Хэды олон хүнүүд элдэб янзын жасануудта мүнгэ оруулнаб! Энэмнай һайн лэ тээшэ! Тэсд бидэ энэрхы һайхан сэдьхэлтэй байһанаа үдэр бүриин байдалаар харуулха еһотойбди.

Лариса КВАКТУН,
манай корр.

Дмитрий АЛТАЕВАЙ фото.

«АИСТЕНОГТО»

Хүндэ, тэрэниие тойроод байһан бүхы юумэндэ энхэрхэ гээшэ хүнэй сэдьхэлэй урин зулгые харуулдаг юм. Хүүгэдэй энхэргэн бизөөлэхэн сэдьхэлтэй байхадань, багшанар, бидэ, ехэшүүл хэды ехээр баярладагбибди. Һаядэ, Ивалгын дунда һургуулида «Энэрхы сэдьхэл» гэһэн туһаламжа хүргэлгын марафондо хэбаадалсаһан бүхы хүнүүд сэдьхэлээ доһолгоһон, хүлгүүлһэн лэ байха. Тэрэниие эмхидхэгшэд, һургуулиин «Меридиан» КИД-эй гэшүүд хари хэлэнэй багшанар М. А. Балалаева, О. В. Куприянова, Э. Г. Цыренова, Е. А. Аграновская, Т. С. Шаргаева, И. А. Яковлева гэгшэдэй хүтэлбэри доро энэ хэмжээ ябуулгада бэлдэхэ зуураа, нилээд эршэтэйгээр хүдэлһэн юм.

Улаан-Үдэ хотын «Аистенок» гэһэн хүүгэдэй 1-дэхи байшангай үншэн үхибүүдтэ туһалха гээшэ марафоной зорилго болоно. Ивалгын нилээд олон нимэ ажалша коллективүүдэй түлөөлэгшэд тэрээндэ хэбаадалсаа: Ивалгын ОПХ, Ивалгын районой түбэй больница, «Коммунизмын туяа» газетын редакци, комсомолой районно комитет, пионернүүдэй байшан гэхэ мэтэ...

Һургуулиин актова зал марафондо хабаадалсаха дуратай бүхы хүнүүдые багтаагаагүй. Һурагшадай зураһан зурагууд, плакадууд зал соохиие шэмэглэн гоеогоо. Энээндэ һанаа амараар хандаха хүн байгаагүй. «Хододоо наран байг лэ» гэһэн дуугаар марафон эхилээ. Ород, буряад, француз, англи хэлэнүүд дээрэ энэ дуун гүйсэдхэгдөө.

Энэ үдэр энхэргэн, зулгы зөөлэн сэдьхэлтэй байха тухай, түрэһэн түрүүшын үдэрһөө элдэб хуби заяанһаа уламжалан, хүүгэдэй байшанда ородог үхибүүдтэ туһалхаар түгэс бэлэн байһан тухай олон юумэн хэлэгдээ. Хүн бүхэн өөрынгөө хубита оруулхадаа, бага зэргэшье һаань, эдээхэн үншэн үхибүүдтэ туһалхабди гэжэ һанаһан байха. Пионервожата Н. Б. Дампилова багшанарай коллективэй зүгһөө эгээ түрүүлэн 71 түхэриг счетно комиссида дамжуулан үгэбэ. Имэрхүү марафонууд энэрхы зөөлэхэн сэдьхэлтэйгээр хүүгэдые хүмүүжүүлхэдэ, һургахада айхабтар ехэ нүлөө үзүүлнэ гэжэ тэрэ хэлэбэ. 4-дэхи классай һурагша Оля Назимова эхин классуудай һурагшадай зүгһөө 38 түхэриг, 4 «б» классһаа 18 түхэриг дамжуулан үгөө. 5 «в» классай хүтэлбэрилэгшэ Э. Л. Вахрунова 15 түхэриг, тэрэнэй классай һурагшад 44 түхэриг 50 мүнгэ, 9 «в», 11 «в» классуудай һурагшад өөһэдөө хүдэлжэ олоһон мүнгэнһөө 50—50 түхэриг дамжуулан үгөө. Марафоной жасада хубитаяа оруулхын түлө класс бүхэнэй түлөөлэгшэд ута ээлжээндэ зогсобо. 6-дахи классай һурагшад Павлик Вершинин болон Дима Чувашов өөһэдынгөө нөөсэнүүдһээ 5—5 түхэриг, Катя Шаргаева 10 түхэриг дамжуулан үгэбэ. Бүхы үхибүүд үнэн зүрхэнһөө дуу дуулаа, дүрбэн хэлэн дээрэ шүлэгүүдые уншаа.

Ивалгын ОПХ-гай ажалша коллективэй соведэй түрүүлэгшэ И. К. Астраханцев 1240 түхэриг, районно түбэй больницын ахамад врач А. Н. Ласкин 50 түхэриг болон 250 түхэриг сэнтэй «УВЧ» гэһэн аппарат, ВЛКСМ-эй райкомой секретарь С. Бальжиева 150 түхэриг, пионернүүдэй байшангай методист Н. Г. Галданова 50 түхэриг дамжуулан үгэбэ.

«Аистенок» гэһэн хүүгэдэй байшангай № 1613202 счедто 2 мянга 122 түхэриг 32 мүнгэн оруулагдаба. Манай һургуулиин һурагшад—үншэн үхибүүдтэ 105 түхэриг дамжуулан үгөө.

«Аистенок» гэһэн хүүгэдэй байшангай ахамад врач А. А. Дуринова үнэн зүрхэнһөө баяр баясхалангай үгэнүүдые хэлээ. Тэрэ хүүгэдэй байшанда ажаһуудаг багашуулай ажабайдал тухай хөөрэжэ үгөөд, тэдэнэй фотозурагуудые харуулаа. Бидэ тэдэнэй түлюур түйган байдал, шиидхэгдээгүй асуудалнууд тухай мэдэжэ абаабди.

Зал соо болоһо байһан бүхы юумэн хүн бүхэнэй зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэжэ, дэлхэй дээрэ болоһо байһан бүхы юумэнэй түлөө харюусалгатай байһанайнгаа түлөө бодожо үзэхые баадхаа.

Мүнөөдэр эдир залуухан үхибүүн бүхэнэй зүрхэ сэдьхэлдэ һүртэйгөөр бадараагдаһан энэрхы сэдьхэлэй зула хэзээдэшье бүхэхэ зэргэгүй. Нүхэд, ехэшүүл, энээн тухай мартангүйгөөр хододоо һанажа ябагты!

Т. ШАРГАЕВА,
Ивалгын дунда һургуулиин багша.

Прибор-бүтээлгын нэгэдэлэй директор В. П. Брындин Н. Н. Шунулина тухай хөөрэлдэхэеэ таһа арсаба.

Нелли Николаевнагай шэнэ справка тухай һаяхан лэ дуулааб гэжэ тэрэ телефоноор хэлээ. Гэхэ зуура, январиин тэн багта энэ справка харуулагдаһан байна. Прибор-бүтээлгын нэгэдэлэй юрист зобоһон тулиһан Н. Шунулинатай дахяад «тэмсэхээ» бэеэ зэһэжэ байна гү! Дахяад алдуу эндүүнүүд бү гаргагдаг лэ гэжэ хэлэхэ байнабди.

Харин олон үхибүүдтэй эхэнүүд яаха ёһотой болоноб! Тэдэнэртэ тиимэшье ехэ хүнгэлэлтэнүүд олгогдоногүй ха юм. Имэ хүнүүдтэ хэн туһалхаб!

ХЯАГТЫН ЗАХАДА

Районно түбэй больница Хяагтын захада оршонхой. Эндэ хүүгэдэй, ехэшүүлэй хоер поликлиникэ, эхэнэрэй консультаци бии. Районно педиатр Александр Алексеевич Миронов һанаа зобомоор мэдээн тухай тоггобо. Жэшээлхэдэ, 1984 ондо район дотор түрэһэн мянган үхибүүдэй 59-ниинь, үнгэрэгшэ жэлдэ 16 үхибүүн наһа бараа.

Ленинградай педиатрическэ институдай үүдэл курс-цикл дүүргэ гэхэ гү, али неонатолог врачые һургаабди. «Тиихэдээ бидэ бэрхэ болбосоролтой хүнтэй болонобди»,—гэжэ районно врач тэмдэглэбэ. Эхэнэрнүүдэй нарайлха үедэ заатагүй врач байлсаха зэргэтэй. Энээнһээ урда тээ эхэнэрнүүдэй һүникидөө нарайлхадань, гансал акушерка хангадаг байгаа. Мүнөө ямаршье сагта врач дуудадаг болонхойбди.

Яаха еһотойб! Эндэ хоер дахин үсөөн врач хүдэлдэг. Район дотор 17 педиатрай орондо 9 хүн хүдэлнэ. Һүүлэй үедэ сэрэгэй албатанай һамгад хүдэлдэг болонхой. Эдэ хүнүүднай дипломтой врачнуудшье һаа, саг зуураар хүдэлдэг байһаниинь халагламаар.

Һургуулида ороогүй хүүгэдэй эмхи зургаанууд түлюур түйган байдалтай. Тэндэ температурна гурим сахигдадаггүй. Энээнһээ боложо, үхибүүд олоороо үбдэдэг. Зүгөөр гансал энээгээр манай түлюур түйган байдал дүүрэдэг гэжэ бү һанагты.

Городто эды шэнээн хүн зондо хүдөөгэйхидтэ орходоо олон врачнууд хүрдэг. Энээнһээ уламжалан, 7 участок дээрэ оройдоол хүүгэдэй 4 врач хүдэлнэ.

Ехэшүүл тухай хэлэнгүйгөөр хүүгэдые тариха нэгэ дахин хэрэглэгдэдэг шприцүүд саг үргэлжэ дуталдажа байдаг. «СПИД үбшэнһөө бэеэ аршалха аргагүйбди, шприцүүдые урдынхи мэтээр бусалгадагбди, —гэжэ А. А. Миронов сэхэ хэлэбэ. — Хожомоо хэрэг байдалнай һайжарха юм бээ гэжэ найдахаһаа бэшэ юумэн үлэнэгүй».

Ж. ХАЛБАЗЫКОВ.
Авторай фото.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ЦРБ-гэй хүүгэдэй нэгэ комнато соо; ээлжээтэ эмшэлэлгэ үнгэргэгдэжэ байна.

«АЛАМЖА МЭРГЭН»

«СЭНХИР ЭКРАН» ДЭЭРЭ ХАРУУЛАГДАҺАН ЗҮЖЭГ ТУХАЙ

Арадайнгаа үндэһэн искусствые һэргээн хүгжөөхэ хэрэгтэ хүсэ шадалаа, байһан сагаа, бэеынгээ тамирые гамнангүй зорюулдаг эдэбхитэд тухай, хүн бүхэн тухайнь дэлгэрэнгы зохидоор хөөрэдэг һаа гэжэ үнинэй һанадаг хүм. Яагааб даа, буряад үндэһэн хатарай онсо илгаае, шэнжэ шанарые залуу үетэндэ ойлгуулан дамжуулха гэжэ оролдодог Татьяна Ефремовна Гергесова, урданай дуунуудай аялгын һайхашые үнэнхэ зүрхэнһөө сэгнэдэг түла тэдэниие олоной дунда ходол дэлгэрүүлжэ байдаг Валентина Цыденовна Дамбуева, Алла Галдановна Балдаева, арадайнгаа еһо заншалнуудые һэргээн сахилгада хабаатай бүхы юумые улаан голоороо дэмжэдэг Владимир Цыренович Гунзынов.. Ингээд нэрлэхэ, дурдаха болоо һаа, буряад искусствын улам һайханаар һалбаран хүгжэхын түлөө «тархяа табихаар» бэлэн хүнүүд захаһаа олон байха.

Мүнөө би тиимэ хүнүүдэй нэгэн болохо Елена Ямпиловна Санжимитыпова тухай гэхэ гү, али энэ хүнэй хэдэн жэл соо хэжэ байһан дэмбэрэлтэй нэгэ хэрэг тухай хөөрэхэ хүсэлэнтэйб.

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай түүхын намтартай һайн танил зон Елена Санжимитыповагай бэлигтэй залуу актриса ябаһые, хожомынь тэрэнэй режиссерой мэргэжэл шудалһые, тиигээд Хальмагай АССР-тэ хэдэн жэлдэ энэ мэргэжэлээрээ хүдэлһыень һанадаг еһотой. Сагай эрхэ байдалаар Елена Санжимитыпова түрэл театртаа хүдэлжэ шадаагүй, зүгөөр олон жэлэй туршада республикынгаа һайн дуранай театральна коллективүүдтэ сэгнэшэгүй туһа хүргэжэ байһан, байнашье гээшэ. Өөрынь түрэл нютаг болохо Хэжэнгэдэ арадай театрай мүндэлһэн сагһаа хойшо режиссер тиишэ харгылдаг, эндэхи эдэбхитэдтэ туһалдаг, өөрөөшье зүжэгүүдые табидаг байна. «Айгуулиин сэнхир орон», «Эхын таряалан», «Нэгэтэ һүни», «Бальжин хатан» (Агын округто, Барнаулда болоһон зональна харалгада, Монголдо амжалтатайгаар харуулагдаа), «Тайшаагай ташуур—хэжэнгынхидэй эдэ зүжэгүүд республикын олониитэдэ мэдээжэ болоһон, суурхаһан байна. Эдэ зүжэгүүдтэ Е. Я. Санжимитыповагай халуун хүлһэн нэбтэрэнхэй гэхэдэ, ехэдүүлэн хэлэһэн ямаршье зүйл байхагүй.

Зүгөөр би дэмбэрэлтэй нэгэ хэрэг гэхэдээ, оло дахин магтагдаһан эдэ зүжэгүүд тухай хөөрэхэеэ һанаагүйб. Харин Улаан-Үдын 1-дэхи интернат-һургуулиин дэргэдэ байгуулагдаһан искусствын 8-дахи һургуулиин һурагшадтай режиссерой табиһан «Аламжа-Мэргэн» гэһэн онтохон-зүжэг тухай һанамжалха гээ һэм. Венгер драматург Дюла Урбанай «Бүхы хулгананууд сыртэ дуратай» гэһэн пьесээр табигдаһан зүжэгһөө хэһэгүүдые мүн лэ искусствын һургуулиинхидай телевиденеэр харуулһые зон һанаа еһотой. Тэрэ хадаа Е. Я. Санжимитыповагай интернадай хүүгэдтэй хэһэн түрүүшын туршалгануудай нэгэн һэн. Мүнөө «Аламжа-Мэргэниие» хаража байхада, искусствын һургуулиин эдир актернууд, режиссерыншье хадаа телевизионно зүжэг урлажа дүршэһэн гэхээр байна. Үнэндөө, «Аламжа-Мэргэн» юрын сценэдэ зорюулагдажа табигдаа юм аабза. Зүгөөр тэрэниие телевиденеэр харуулхада зохид, ойлгомжотой байхынь түлэ Елена Ямпиловна редакциин хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта ехэ оролдожо хүдэлөө.

Арадай баатар Аламжа-Мэргэнэй ушаралта ябадалнуудые Хоца Намсараевай суута үльгэр соо домоглоһые уншагша бүхэн һанаһан байха. Үлгэн дэлхэйдэ тэрэнэй яажа мүндэлһые, Агуу-Гоохон дүүтэеэ үншэрөөд, хоер зутан абганартаа харшалуулһыень, хожомоо Ягшаа хара абгайтай тэмсэһыень... Үльгэршэн Елбоон Шалбыковһоо Ц. Жамсараногой бэшэжэ абаһан үльгэрые Хоца Намсараев уран гоеор найруулаа һааб даа. Харин тэрэ зохеолойнь һабагшаар Буряадай арадай поэт Цырен-Дулма Дондокова хүүгэдтэ зорюулагдаһан онтохон-зүжэг шэнээр бэшээ. Үльгэрэй орёошог удхые тэрэ хүнгэдхэһэн, үйлынь хүгжэлтые хубилгаһан, үйлэдэгшэ нюурнуудые нэмэжэ оруулһан—юрэнхыдөө, бэеэ даaһан шэнэ зохеол бүтээһэн байна. Тиин энэ пьесэ һайн режиссерой гарта орожо, зүжэг болоһон байна гээшэ.

Мүнөөнэй хүүгэдтэй буряадаар зүжэг табиха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. «Аламжа-Мэргэн» шэнги урданай үльгэрһөө үндэһэлһэн зүжэг табиханьдабхар бэрхэшээлтэй юм аабза.

Улаан-Үдын 1-дэхи интернадай һурагшад лэ искусствын 8-дахи һургуулида һурадаг гэжэ мэдээжэ. Тэдэнэр гол түлэб хүдөө нютагуудһаа суглараһан, хэшээлнүүдтээ буряад хэлэеэ таһалгарнагүй үзэжэ байһан, юрэдөөл, бэлэдхэл һайнтай хүүгэд ааб даа. Тиигээшье һаа, Елена Ямпиловна үхибүүдтэеэ хэлэнэй талаар, үгэеэ зүбөөр хэлэлгын талаар нилээд хүдэлжэ гараа гэжэ тухайлхаар байна.

«Аламжа-Мэргэнэй» сэнтэй хоердохи зүйл гэхэдэ, имагтал национальна, үндэһэн шэнжэтэй зүжэг дээрэ хүдэлжэ байһанаа эдир актернууд хүсэд мэдэрнэ. Тиимэһээл тэдэнэр харуулжа байһан геройнуудаа тодоор зураглаха абари зангыень аһан зохидоор харуулан маяглаха гэжэ оролдоно. Тэнгэриин, Газарай одонуудые наадаһан бишыхан хоер хүбүүдые—Бадмацыренов Саяаниие, Тогочеев Зоригтые хөөршөөхөөр. Шара-Зутан абгые Мункуев Эрдэм ямар бэрхээр наадаа гээшэб? Ягшаа хара удаганиие наадагша Хаптагаева Баярма яаһан бэрхэб! Үхибүүд булта бэрхэнүүд: Аламжа-Мэргэнтэй бидэниие танилсуулһан Данзанов Бальжинимашье, Агуу-Гоохониие харуулһан Ешеева Баярмашье, Хара-Зутаниие наадагша Чимитдоржиев Чингисшье... Зүгөөр түрүүн нэрлэгдэһэн үхибүүд актерско шадабаритай, хожомоо сценын албатаншье боложо магадгүй.

Һайн дуратанай, тиихэ мүртөө угаа эдирхэн хүнүүдэй харуулһан зүжэг соо режиссерой «гарые» таахань хүшэр байдаг. Гэбэшье «Аламжа-Мэргэн» хараа байса тодо режиссуратай. Мизансценэнүүдэй найруулга соошье, теле-зүжэгтэ хабсаргагдаһан зурагуудай һубаряан соошье, юрэнхыдөө актернуудай наадандашье режиссерой хайшан гэжэ, ямар зорилготойгоор хүдэлһые ойлгохоор. Жэшээлбэл, «Үнэгэнэй үнэгэнэй халтарые...»—гээд лэ, үльгэрэй заншалта түүрээлгэ-дууе хүүгэдэй «Шулуун дээгүүр миралзаад...» гэһэн дуунай таниил аялгаар дуулашахые шагнахада зохидшье, урматайшье байна. Энээниие режиссер ямар һанаамгайгаар тааруулааб! Олоной хабаадалгатай, сохорой дуутай үзэгдэлнүүд лэ хүсэд мүлигдөөгүй, туханда хүргэгдөөгүй гү даа гэжэ харахаар байгаа.

Зүгөөр «Аламжа-Мэргэн» бүхыдөө дүүрэнги удхатай зүйл, телевизионно зүжэгэй жанрта харюусаһан бүтээл болоо. Тэрээниие таатай зохидоор буулгахые оролдоһон, «Буряад хэлэнэй хэшээлдэ» хабсаргажа харуулһан телевидениин хүдэлмэрилэгшэдтэ баярые хүргэхөөр байна. Эдир актернуудые шадахысаа хубсалуулһан искусствын 8-дахи һургуулиин хүтэлбэрилэгшэдыешье эндэ дурдалтай.

Гэхэтэй хамта магтаалай эгээл үндэр үгэнүүдые зүжэгэй режиссер Елена Ямпиловна Санжимитыповада зорюулмаар. Юуб гэхэдэ, энэ хүмнай имагтал һайн зүжэгүүдые табижа шадахаһаа гадна, тэдэ зүжэгүүдые найруулха хэрэгтээ эдир үетэниие хабаадуулна, искусствада шүтэлгын нангин галханиие үхибүүдэй зүрхэндэ бадаруулна ха юм. Арадаймнай үндэһэн соелой сэнгүй һайхан баялигуудые үхибүүдэй нюдэндэ үдэр бүри нээжэ байһан, түрэл хэлэнэймнай үгэ бүхэнэй үнэтэ шэнжые мэдэрүүлэн заажа байһан хүндэ баярые хүргэнгүй байха аалди?!

Б. ДЫМБРЫЛОВА,
театральна шүүмжэлэгшэ.

Соелшодто—анхарал

Манай округ, районуудай хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ соелшодой оруулдаг хубита түйлай ехэ. Эдэнэр бурьялан байгаа ажабайдалаймнай гүн соо тон түрүүн оролсон, арад зоноо гэгээрүүлгын ажал хүдэлмэри эсэшэ сусашагүйгөөр ябуулдаг. Илангаяа хүдөөгэй соелой хүдэлмэрилэгшэдэй ябуулдаг ажал хэрэг айхабтар ехэ байдаг. Соелой хүдэлмэрилэгшэ жэлэй дүрбэн сагай олонхи үдэрнүүдтэ аян замда ябажа, ажалша олониие али болохоор хангадаг. Соелой хүдэлмэрилэгшэдтэ амаралтын үдэр гэжэ тон хомор дайралдадаг. Тэрэ амаралтын үдэр амаржа байһан ажалшаниие сэнгүүлхэ, зугаалуулха үүргэтэй.

Энэ ехэ ажал хүдэлмэриие үндэр мэдэрэлтэйгээр, харюусалга ехэтэйгээр, жэшээтэ һайнаар бэелүүлжэ ябадаг соелой хүдэлмэрилэгшэд округто олон. Клубна эмхи зургаануудай, библиотекэнүүдэй үүсхэлээр нютаг нютагуудта һонирхолтой элдэб хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэжэл байдаг. Жэшээ болгон үнгэрэгшэ жэлэй һүүлшын 3 һара соо Агын райондо үнгэргэгдэһэн хэдэн хэмжээ ябуулгануудые дурдая. Шулуутайда «Эхирнүүдэй һайндэр», «һүбэлгэн ухаата, мэргэн бодолто нүхэдэй», «Юун? Хаана? Хэзээ?» гэжэ мүрысөөн үнгэргэгдэжэ, нютагай зоной анхарал татаһан байна. Гүнэйдэ Эхэ-геройнуудые еһолон хүндэлэлгэ ехэ эмхидхэл һайнтайгаар, олоной хабаадалгатайгаар үнгэргэгдөө. Согто-Хангил, Амидхааша, Хила нютагуудта «25, 35 наһа алхагшадта» гэжэ тусхай үдэшэ эмхидхэгдээ. Мүн лэ Согто-Хангил, Гүнэй, Сахюурта нютагуудта хотон айлнуудай хоорондо мүрысөөн үнгэргэгдэжэ, олониие хабаадуулаа.

Округой, районуудай бүхы колхоз, совхоз, агрофирмэнүүдтэ ажалай коллективүүдэй, үйлэдбэриин цехүүдэй тоосоон үнгэргэгдэдэг заншалтай болонхой. Тэндэ ажалшад концерт-наада харуулдаг, спортын зүйлнүүдээр хоорондоо мүрысэдэг. Эдэ бүгэдэ хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэлгэндэ округоймнай соелшод тон эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг. «Эрдэм бэлиг-эрхим баян» гэһэн сэсэн үгэ буряад арадта бии. Эгээл эрдэм бэлиг нютагайхидайнгаа дунда дэлгэрүүлхэ талаар библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй оруулдаг хубита түйлай ехэ. Ондо ондоо һанал бодолтой, ондо ондоо абари зантай, эрдэм мэдэсынгээ талаар ондо ондоо бэлэдхэлтэй зондо тааруулжа, ном һудар уншахыень дурадхаха гээшэ библиотекарьнүүдэй нэрэ хүндын хэрэг мүн. Манай округой нютагуудай библиотекэнүүдтэ уншагшадтай «түхэрэн столой» хөөрэлдөөн, уран зохеолшодой ажал ябуулга тухай үгэ андалдаан болон уншагдаһан номуудаар пресс-конференци үнгэргэгдэдэг. Амитхаашын хүдөөгэй библиотекые даагша Д. И. Макарченко, Урда-Агын хүдөөгэй библиотекын филиалые даагша О. А. Тукеева гэгшэд шэлэһэн мэргэжэлээрээ хүсэ шадалаа гамнангүй ажалладаг. Тэдэнэй уншагшадтай шэнэ онол арга хэрэглэн ажалаа ябуулхые эрмэлзэдэг. Гэхэтэй хамта дээрэ дурсагдагша нүхэд үхибүүдтэй саг үргэлжэ ажал ябуулжа, тэдэнэй эрилтые дүүрэнээр хангахые оролдодог. Һүдэнтын, Гүнэйн хүдөөгэй библиотекэнүүдэй филиалнуудые даагшад аха нүхэдэйнгөө жэшээгээр ажалаа эдэбхитэйгээр ябуулдаг.

Теэд манай округто, районуудта һая болотор соелой хүдэлмэрилэгшэдэй иимэ хүндэ хүшэр, олондо хэрэгтэй ажал хүдэлмэри бодотоор сэгнэгдэдэггүй байһан. Үсөөн бэшэ ушарта зарим охор бодолтой зон, тэрэ тоодо хүтэлбэрилэгшэд, соелшодые бэеэ хэхэ газараа оложо ядаад, зоргон соогоо зугаалжа ябадаг нүхэд гэжэ тоолодог байһан юм.

Олониитын зүгһөө соелшодто иимэ хайхарамжагүйгөөр хандадаг байһанай эсэстэ тэдээндэ ажаллаха болон амарха һайн эрхэ нүхэсэл байгуулагданагүй. Соелшоной ажал тусгаар сагаар хизаарлагдадаггүй. Тэрэ үдэшэ оройшье, үглөөнэй, үүрээршье «яба» гэжэ дээрэһээ хэлэхэдэнь, арсангүй аянда гарадаг. Тэрээндэ гэр бүлэдөө анхарал хандуулха, үри хүүгэдээ хүмүүжүүлхэ саг гэжэ олдодоггүй. Тон шухала зүйл гэхэдэ, соелой хүдэлмэрилэгшэ һарадаа 90—100 түхэриг хүлһэ салин абадаг. Соелшон энэ эмхи зургаанда хэды олон жэлэй туршада хүдэлһэн байбашье, үсэгэлдэр лэ ажалда ороһон хүнтэй адли хүлһэ салин абадаг.

Һаяхан Агын районой агропромышленна комплексын совет соелшодой эдэ бүгэдэ газаашалуулгые мэдэржэ, тэдээндэ хүлһэ салин дээрэнь нэмэлтэ мүнгэ түлэхэ гэһэн шиидхэбэри абаба. Тодорхойлходо, энэ соведтэ колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд хабаадалсажа, соелшодой болон библиотекарьнүүдэй хүлһэ салинда 30 процент нэмэлтэ мүнгэ түлэхэ гэһэн дурадхал оруулбад. Энэ дурадхал бүгэдын зүгһөө дэмжэгдэбэ. Районой соелой таһагые даагша И. П. Гергенов энэ хэрэгтэ халуун анхаралтайгаар хабаадалсаа гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй. Округой бусадшье районуудай соелшодой хүлһэ салин нэмээгдэхээр хараалагдана.

Л. ДОГДОМЭ,
Арадай уран бэлигэй научно-методическа окружной түбэй хүдэлмэрилэгшэ.

Буряад шэнжэтэй

Баатар Зодбоев 60—70 онуудаар урган гараһан уран зураашадаймнай нэгэн болоно. Энэ бэлигтэ нүхэрөө һайн мэдэнэб. Хүн талаарааш Баатар эрхим нүхэдэй нэгэн байгаа. Юрэдөө тэрэнэй уйдажа гашуудажа байхые хараагүйб. Хододоо хүхюун, урин налгай зантай, яагаал һаа нүхэдтөө туһа хүргэхэб гэжэ сэдьхэжэ ябадаг һэн. Тиимэһээ нүхэдыньшье тэрэниие эльгэлэн хүндэлдэг, залуугаар наһа бараһаншье һаань, мүнөө болотор гэрэлтэ дурасхаал болгон һанажа ябадаг лэ. Теэд Баатар шэнги бэлиг түгэс, һайн һайхан зантай хүн яагаад мартагдаба гээшэб!

Манай искусствада дуратайшуул Баатар Зодбоевой жэгдэ тааруу, тэгшэ зохидхон, уянгаар халиһан графика болон модон дээрэ һиилэһэн зурагуудыень выставкын зал соо һонирхон, һайшаан нилээдгүй хараһан байха. Тэрэ хэһэн ажалдаа эрилтэ ехэтэйгээр хандадаг, ямар нэгэ зурагаа хүсэндэнь хүргэнгүй, дүүргэнгүй орхидоггүй һэн. Эгээл тиимэһээ графика болон модон дээрэ һиилэһэн һиилүүрнүүдынь хүнэй сэдьхэл зүрхэндэ бүхөөр хадуугдадаг байна. Бүтээһэн зурагуудынь тон буряад шэнжэтэй, өөрсэ байһаараа илгардаг. Ямаршье зурагуудыснь абажа харахада, хэзээдэшье ондоо хүнэйхитэй хүдхаха, һэлгэхэгүйш. Баатарай хэһэн бүтээл гэжэ хүрэ хүрэһөөр ойлгохоор. Баатар урданай буряад модон һиилүүршэдэй маяг түхэлые абажа, өөрын онсо бодол оруулдаг байһан байна. Энээниие яажа һайшаангүй байжа болобо гээшэб! Тон энэ талань тэрэнэй бэлиг шадабариие хурсадхажа үгэнэ ха юм.

Буряад уран зураашадаймнай модон дээрэ һиилүүр хэхэ түрүүшын бэрхэшүүлэй нэгэн—Баатар Гармаевич байһан гэжэ баталан хэлэхэ дуран хүрэнэ.

Зурагуудайнь композици түгэс, харагшадай нюдэ баясаама, маяг түхэлөө олонги байдагаараа илгардаг.

Юрэдөө Баатар Зодбоевой зурагууд имагтал арадай гүн байдалые һайса мэдэхэ хүнэй хэһэн хүдэлмэри гэжэ хэлэжэ үгэнэ. Теэд ямаршье бодото уран зурааша өөрынгөө түрэлхи арадай соелые үргэнөөр ойлгожо абаагүй һаа, гайхама һаруул, үнэншэмэ зүб образ хэзээдэшье гаргажа шадахагүй ха юм даа. Баатар бүри бага наһанһаа арадайнгаа аман зохеолые гүнзэгыгөөр шудалһан, шэнжэлһэн, зурагуудтаа али нэгэн талыень шадамараар хэрэглэжэ шададаг байгаа юм.

Баатар Зодбоев ганса зурагуудые зурадаг бэшэ, шүлэгүүдые дуратайгаар зохеодог байһан гэжэ бидэ, нүхэдынь мэдэнэбди. Бэеэ һайрхаха дурагүй, даруу зантай түлэ шүлэгүүдээ хүрэһөөр уншаад орхидоггүй һэн. Гэбэшье гоеор дуу дуулаха ехэ дуратай хүн байгаа.

Мүнөө бидэ Баатар Зодбоевой 50 жэлэйнь ойе тэмдэглэжэ байнабди. Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ музейдэ тэрэнэй бүтээлнүүд табигдаа. Уран зурагта дуратайшуул энэ бэлигтэй нүхэрэйнгөө выставкэ дахин ошожо хараха аргатай.

Баатар Гармаевич Зодбоевой уран бүтээлнүүд арад зоноо удаан хужарлуулан баясуулан байха гэжэ батаар найдагдана.

В. БАЗАРОВ,
СССР-эй Уран зураашадай холбооной гэшүүн.

БҮРГЭД

[РАССКАЗУУД]

Дэша-Дабаа МУНКОЕВ

[Үргэлжэлэл. Эхиниинь 13 дахи номерто].

— Жаргал, ши намайе хүлисэ. Зай гү?

— Хамаагүй, хамаагүй... Вера, хамаагүй...

Вера үбдэг дээрэм толгойгоо табяад хэбтэнэ.

Уралнуудынь халта нээгдэнхэй... Уряалнашье хэбэртэй...

— Ши дурлажа үзөө һэн гүш? —гэжэ Вера юундэшьеб нюдөө анин асууба. Би дээрэһээнь уруу хараад байнаб. Нюдэн доронь сэлсэгэр дуһалнууд. Хэбэрынь сэн-бүг хайлаа еһотой даа.

— Үгы... үгы. Үзөө һэн хаб.

Вера нюдөө нээбэ.

— Аа, мүнөө?

— Юу мүнөө?—би ойлгобогүйб.

— Бэшэлсэдэг гүт?—гэжэ Вера байд гээд асууба.

— Үгы. Тэрэшни хадамда гарашоо юм,—гэжэ би хараал хэлэһэн шэнгеэр шэбэнэбэб,—ойлгоно гүш, өөрһөө аяар хори наһаар аха хүнэй, һамгаяа үхүүлһэн подполковнигой һамган болонхой. Тэзд өөрөө оройдоол арбан наймахантай ха юм!

— Үбэштэйрһэн лэ үхин байна даа,—гээд Вера дороһоом өөдэ харамсаараа, нюурыем сорьён хэлэбэ.—Мүнгэндэнь дурлашоо еһотой.

— Тиимэл ааб даа!—гэжэ би шангаар д// гаржархибаб.

Вера гэнтэ энеэшэбэ... Би залд гэбэб.

— Вера,—гэжэ би шэбэнэнэб, —Вера... Тэрэшни муу басаган, ойлгоно гүш? Фу! Би тэрээнтэй нэгэшье үгэ хэлсээгүй үзөөгүйб. Минн лэ холоһоо харасаараа, зүрхеэрөө дурладаг һэм. Вера, би-и... ойлгоно гүш... Юушье мэдэхэгүйб... Ойлгоно гүш, юушье... Ингэжэ... басагадтай зэргэлээд һуужа үзөөгүйб. Хэнтэйшье, хэзээдэшье, Вера...

— Хамаагүй, Жаргал, үшөө үрдихэ байхаш,—гэжэ Вера баһал шэбэнэбэ,—мүнгэтэйл һаа, ямаршье басагадай тархи эрьюулнэ бээзш...

— Вера, хэшээжэ бү шоглыш даа.

— Хм... Солдат лэ байнаш даа. Үшөө манине хамгаалха гэжэ погон зүүгээд ябахаш. Хажуудашни басаган... Харин ши мүнгэ туххай...—Вера һанаа алдан, абяагүй болобо. Аманһаань уурал гарана. Нюдэдынь шэб аняатай. Бүхы бэень шэшэрнэ. Баарһамни, даарашоо еһотой даа...

— Вера!—гэжэ би ооглобоб.—

— Вера,—гэжэ хэлэхэдээ, би өөрынгөө хоолой танибагүйб. Тиигээд... тиигээд... зүрхэмни шахардуу түргөөр сохилшоbо.

— Вера,—гэжэ дабтабаб,—ши... ши дурлажа үзөө һэн гүш?

— Үгы. Маяковскиһоо бэшэ хүндэ дурлажа үзөөгүйб...

— Нээрээ гү?!—би һанаа алдаад, энеэжэрхибэб.

— Юундэ энеэнэ гээшэбши?—гээд Вера урдаһаам гайхангяар хараба. Ухаагаа төөриһэн хүнине ингэжэ харадаг.

—Вера, би баһа Маяковскидо дуратайлби!

Вера намда дулаанаар энеэбхилэн харюусаба. Гоёор энеэбхилнэ. Гансал Вера имээр энеэбхилжэ шадаха. Ондоо хэншье!.. Вера Маяковскидо дуратай!

Хүндөөр үбшэлхэ дуран гэнтэ намда хүрэшэбэ. Мэнэ гэһээр. Эндээ. Саһан дээрэ. Тиимэшье хүндөөр бэшэ, мүн хүнгэхэнөөр бэшэ, гансал үхэхэгүйгөөр. Юундэ би үхэхэмни гээшэб?

Уй гашуудалта нюдөөрөө энэ одо мүшэтэ огторгойе һүүлшынхеэ шэртэн, ами наһантаяа, хамаг юртэмсэтэеэ хахасажа байһан хүн шэнги ехэл хайратай юумэ хэбтэхэ һэм.

Тиигээд би ингэжэ хэлэхэ һэм. Зореон хэлэхэ һэм:

«Энэ огторгой доро, энэ дэлхэй дээрэ амиды мэндэ ябаха гээшэ ямар ехэ жаргал бэ! Вера, удаан, удаан жаргалтай ябаарай даа! Бишни...»

Вера яаха һэн ааб?

— Хүлни яһала һайн болошобо. Оройдоошье үбдэнэгүй. Гэртэ эндэ дүтэхэн. Зай, һайн даа,—гээд Вера мүр дээрэм гараа табиба,—баяртай, Жаргал!

— Теэд Вера хэзээ уулзахабибди?

Намда гэнтэ уйдхартай болошобо.

— Мэдэнэгүйб,—гэжэ тэрэм буруу харан хэлэбэ,—уулзаадшье яахамнайб даа...

— Юундэ?—гэжэ би ооглобоб, —юундэ? Юундэ?

— Би даарашооб...—гэжэ Вера хэлээд, хүл дээрээ бодобо.

...Тэрээнһээ хойшо тэбхэр һара үнгэрөөд байхада, би Верэтэй уулзаа һэм. Тэрэниие авиацини майор хүтэлөөд ябаа.

— Сайн, Вера! Амарые хүсэнэб!—гээд, майорые сэрэгэй еһоор мэндэшэлбэб.

— Сайн, Жаргал!—гээд, Вера гараа намда һарбайба.—Коля, энэл даа, минии абарагша бурхан!

— Һайн даа! Би Верын үбгэниинь гээшэб...

Майор энеэбхилэн, гарыем шангаар барьяад хэлэбэ:

Тэрэ үшөө олон юумэ хэлээ һэн, теэд би юушье ойлгоогүйб, дуулаашьегүйб. Тэдэнэр саашалбад. Майор тонгойн тонгойн, Верэдээ юумэ хэлэнэ хэбэртэй. Вера энеэнэ.

Би зогсожол байнаб. Жэгтэй аалин. Гансал Верын энеэдэн соностоно. Энеэнэ, энеэнэ. Юундэ энеэнэб? Би энэ энеэдые дуулахагүйн тула хоер альгаараа шэхээ таглаад, гэдэргээ, часть руугаа гүйжэрхибэб.

Гүйнэб, гүйнэб...

ГАЛУУД

Тэрэ хабар, үбгэдэй хэлсэһээр хада, ойро наашада үзэгдөөгүй шанга һалхин болоһон юм. Үбгэн баабай бидэ хоер ойдо түлеэ бэлдэхэеэ гараһан аад, һалхиниһаа боложо, хоердохи үдэрөө юушье хэнгүй, ангүушадай түхеэрһэн хуушан отог соо һуунабди.

Ойн модод ямар нэгэн мантан томо түмэр хоолойдол хүнхинэнэ. Үе-үе болоод лэ үндэһөөрөө оглорһон мододой аймшагтайгаар унахань эндэ тэндэ дуулдана. Тиибэшье огторгой гайхалтай сэлмэг зандаа. Наран. Гансал ой агуу ехэ һүртэй хүгжэм мэтээр хүнхинэнэ. Энэ хүгжэмэй зэрлиг хүсэндэ абтаһан зуун жэлэй арьягар нарһад, залуу зулзаган модод, басагадтал уян, тэгшэ хуһад торгон үзүүрээрээ бэе бэеһээ дүнгэлсэн намхалзан, еохор хатаржа байһандал харагдана...

Нараншье оробо. Энэ хоердохи үдэрнай миин үнгэрбэ гээшэ. Һалхин заашье намданагүй... Эгээл энэ үедэ гэнтэ тиимэ гэшэгүй танил абяан һулахангаар соностоод абаба. Үшөө, үшөө дахин...

— Галууд,—гэжэ үбгэн баабай шагнаархан хэлэбэ.

Мүнөө тэдэнэр харагданагүй. Тиибэшье абяанай элеэр дуулдадаг болоһоор багсаахада, галуудай дүтэлжэ ябаһаниинь эли байгаа. Бидэ дуулаагүйгөө дуулаһандал, амяа татан зогсонобди. Абяан бүрил дүтэлнэ... Уданшьегүй тэдэниие обеорбобди. Галууд мододой арай дээхэнүүр ниидэнэ. Удаанаар, угаа удаанаар, мүлхижэ ябаһандал, нэгэ байрада тогтошоодшье байна гү гэхээр ниидэнэ... Ой хүнхинэнэ, һалхин хүүенэ, галуудай далинууд эшхэрнэ...

Галзуу хүсэтэ һалхи һүрин, галууд дээгүүрнай үнгэржэ, хушуурһаар, ганганаһаар, удаанаар холодо холодоһоор, эсэсэй эсэстэ, улам лэ үдхэржэ байгаа хараахы соо харагдахаяа болишобо.

— Ямар тэнэг шубууд гээшэб? —гэжэ би ооглобоб.—Һалхинай намдатар тогтожо амараад, саашаа ниидэхэ һэн бэзэ даа.

Үбгэн баабай гансата харюусабагүй. Отогтоо ороод, унтаряа заһажа байхадаа, ингэжэ хэлэбэ:

— Тэнэг шубууд гэнэш... Ээхээ-хээ-э, үшөөл үдэ байнаш даа, ашамни. Шамда һургаалшье заагаад яахамниб. Үе мүсөө хүсэхэдөө, өөрөө ойлгоно бээзш даа... Гансал, хүбүүмни, ядарха, зоболхо сагай тохеолдобол, эдэ галуунуудые һанаандаа оруулаарай, зүү?..

...Ой урдынхяараал хүнхинэнэ. Эдэ хүүеэн, нижаганаан, тажаганаан сооһоо галуудай ганганаан дуулдаһаар лэ байна. Заримдаа уйлаһан шэнгеэр, заримдаа уряалһан шэнгеэр соностоһон тэдэнэй хашхараас һалхин харагдахагүй далидээрээ тээн, гүйбан байгаа модон дээгүүр, орбогорхон отог дээгүүрнай тараан, тиишэнь, уудам сүлөөтэ талын нэлэнхы тээшэ, үшөө удаан саг соо абаашажал, абаашажал байгаа һэн.

НҮХЭДЭЙ УУЛЗАЛГА

Саһан нэгэ бага намдад гэһэнээ, гэнтэ үдхэрэн бадхашаба.

— Харыш, Золто, яаһан гоё гээшэб!—гэжэ Сэндэмэ һүхироод, альган дээрээ саһануудые тодон абана. Теэд тэдэнь тонгойн хаража урдеэдүйдэнь хайлажа, түхэл маягаа гээжэ байха юм.

— Дулаасуулха гэжэ һанаһаниинь, дуһалнууд болошоһон байбал даа...—гэжэ Сэндэмэ нэгэдэхидэ гү, али хоердохи класста һуража байха үедөө сээжэлдэһэн шүлэгөө һанаандаа оруулжа, энеэн уншана.—Һанана гүш, Золто?

— Һанана даа. Ши хамагһаа хобууша, хамагһаа һайнаар һурадаг һэнши.

— Харин ши заримдаа нюураа угаангүй ерээд, хэшээлһээ намнуулдаг байгааш.

— Бү худалаар хэлэ.

— Зай, зай, болеоб даа,—гээд, Сэндэмэ энеэшэнэ.—Нээрээ, даншье тоомгүй агша һэнши.

— Һм... Хаана багшалхаар томилогдобош?

— Эндээ, нютагтаа юм ааб даа. Золто һанана гүш, ши долоодохидо һуража байхадаа, намда бэшэг бэшээ һэмнайш?

— Бэшэг? М-м... Мартажархсолби. Кинодо ошохомнай гү?

— Кинодо? Байг даа. Золто, дурамни үгы байна. Мартааб гэжэ гү?

— Бурхан зүг! Һананагүйб... А-а, дүү хүбүүншни хэдыдэхидэ һуранаб?

— Арбадахида. Ши тэрэ бэшэг соогоо ингэжэ бэшээ һэмнайш: «Би заабол летчик болохоб! Үзөөрэй!.. Тиигээд түгэсхэлдэнь: «шамда дуратайб, дуратайб!..» һанаба гүш? Ха-ха!

Хари...

Сэндэмэ сеэрэмэй үһан шэнги гүнзэгыгөөр мэлмэрһэн нюдэдөө зэртылгэн, Золтын дороһоонь өөдэ хүлеэнгэер харашоод байна. Ородлиг хөөрхэн нюурынь гунигтайшье шэнги, баяртайшье шэнги, нэгэ тиимэ ойлгогдосогүйхэн, гансал зүрхэнэй шэмшэрэн, бүүр-түүр мэдэрмээр... Нимгэхэн уралнуудынь халта нээгдэнхэй. Үндэр сагаан магнай уруунь һабирһан хэһэг үһэн асууһан тэмдэг мэтээр мушхаран һанжанхай: «Һанана гүш, һанана гүш. Золто?»

— Зай, ши ямар байнабши?— гэжэ Сэндэмэ гансата томоотой болон асууба.

— Иигээд... тиигээд лэ... байнаб даа,—гээд, Золто уйдхартайгаар миһэрбэ.—Летчигшье боложо шадаагүй һэмнайб даа.

Ойро зуура абяагүй зогсобод.

— Золто, Дамбамнай хаана гээшэб?

— Шойдоной Дамба гү? Аспирантурада һурана. Дэлэг—врач, Содном—агроном, Сэсэг—инженер, харин ши багшын гэгээн болобо ха юмши даа...

— А, ши?

— Би гү? Баһал нэгэ «мэргэжэлтэй» хүм даа..

— А-а... теэд ямар мэргэжэл гээшэб?

— Нэгэ тиимэ... мэргэжэл... байдаг юм даа,—гэжэ Золто дурагүйгөөр гүбэд гээд, тамхяа аһааба.. Утааниинь тэдэ хоерой хоорондонь бөөгнэрэн, эрьелдэн тогтошоод, зүрхэн шэнгеэр хүбхэлзэн һамжана.

— Мэдэхээ хүсэнэ гүш?—гэжэ Золто хүйтөөр энеэбхилэн һураба.

— Хэрбээ болохо юм һаань,..

— М-м. Шамда яажашье ойлгуулхаяа мэдэнэгүйб... Хара даа, энэ тамхинай утаан. Энэшни утаан болотороо олон юумэнүүдые гаталһан байха. Түрүүшээр хахалагдажа элдэгдэһэн хүрьһэн доро булагдаа. Тарилга гэжэ нэрлэдэг бээзбди? Тиигээд зунай туршада ургажа, саарһан соо шэхэгдээд, магазинуудай тагууд дээгүүр табигдаа гээшэ ааб даа... Мүнөө утаан болошоод, агаарта тунажа байна. Тэрэ тунашаба.. Үгы болошобо...

— Би юушье ойлгоногүйб —гээд Сэндэмэ уралаа хазана. —Юушье ойлгоногүйб... Ши шүлэг бэшэнэ гүш?

Золто һанаа алдаад, дахин тамхилжа ороно. Түргэ түргөөр һороно. Ханяана.

— Һм, һм... Тюу!—гээд, тамхинайнгаа үлэгдэлые нелбожорхибо.

— Золто, ши юундэ итэрээ тамхи татана гээшэбши?

— Минн даа, юрэ...

— Би шамайе имэ... болошоо юм гэжэ һанаагүйлби.

— Ямар?

Сэндэмэ улагад гэн уралаа зуугаад, харюусабагүй. Тойроод бүтүү, бүглүү, бүгшэм. Саһан орожол байна. Хаанашьеб, дүтэл хэбэртэй, нохойн хүсаха, һөөлдэнгир хоолойтой эрэ хүнэй «цыдь!» гэжэ бадархань, шэдэгдэһэн юумэнэй богонеор эшхэрээд, хүндөөр пүс гэн тудахань, нохойн гангинахань дуулдаад, холодо холодоһоор, дахин хон-жэн болошобо.

— Эжыншни бэе хүнгэн, һайн зандаа бээз даа?—гэжэ Сэндэмэ һурба.

— Наһа барашоо һэн.

— Ойе, юу хэлэнэ гээшэбши?!

— Һанана гүш, Сэндэмэ, тиихэдэ бидэнэр үшөөл һургуулида ороодүй байгаа гээшэ һэн хабди. Нэгэтэ үглөөгүүр, минии һаял бодожо байхада, ши манайда гүйжэ ерээд: «Ябая, Золто, би шамда өөрынгөө харгые харуулһууб!» гэжэ һүхирөө бэлэйш?—гэжэ Золто Сэндэмын толгой дээгүүр алад, шэнгэржэ эхилһэн үүлэнүүдэй соорхойгоор үлэ мэдэг һаруултаһан наран тээшэ шэртэн, бодолгото болонгсор дуугарба,— һанана гүш? Би түргэхэн хубсалаад, нюур гараа угааһаншье юумэгүй, шамайе дахан газаашаа гараа һэн хаб. Тэрэ һүни ехэ саһан ороод хоноһон байгаа.

«Алин гээшэб «өөрыншни харгы?—гэжэ һурахадам:

«Харанагүй аалши, манайхиһаа танай хүрэтэр!»—гэжэ ши өөрынгөө ябаһан годи-бэди мүрнүүд тээшэ заагаа бэлэйш.

«Теэд энэшни саһан дээгүүр шинии ябаһан миин мүрнүүд ха юм!»—гэжэ би гайхаа һэм

«Үгы, мүр бэшэ гээшэ, минии, өөрымни харгы гээшэ!—гээ һэнши.—Тиигэжэ абамни хэлээ юм. Вот!»

Тиигээд ши хүн болгон «өөрын харгытай» байха еһотой, тэрэ харгыгаа танин оложо шадаагүй һаа, жаргал гээшые хүн үзэдэггүй юм гэхэ мэтыш минии дуулаагүй, мэдэхэгүй юумэнүүдые хэлээ бэлэйш...

Нээрээшье, харахадам, саһан дээгүүр олон тоото мүрнүүд: үхэрэй, хони ямаадай, хүнэйшье... Мүрнүүд, мүрнүүд!

«А-а, би баһа өөртөө харгы гаргахам гү?»—гэжэ һурахадам, ши альгаа ташаад:

«Гэргэ! Гэргэ!»—гэжэ хэлээ һэнши.

Тэрэ үдэрөө дууһан бидэ хоер өөһэд өөһэдыгөө «харгыгаар» нишэ гиишээ, танайхиһаа манай хүрэтэр, манайхиһаа танай хүрэтэр гүйлдөө бэлэйбди... Харин үглөө үглөөгүүрынь эртэлэн газаашаа гарахадам, манай харгы үхэр малай шабааһанда даруулшанхай, зада гэшхэгдэшэнхэй, нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, танигдахаар бэшэ болошоод байгаа һэн.

Ши уйлаад, ондоо тээгүүр дахин харгы гаргажа ороо бэлэйш. Би тиигээгүйб. Сүхэрөө һэн хаб...

Сэндэмын нюдэн дулааран шиигтэшэбэ. Үшөө үхибүүн түхэлөө гээгээгүй булхагархан хасар дээрэнь багахан улаан толбонууд бии болоодхибо... Хүүгэн зүрхэниинь итэрээ сохилшобо хал даа...

— Һананаб,—гэжэ тэрэ амисхалаараа Золтын үргые гэжэгэнүүлэн, халуунаар даа хэлэбэ.—Хуу һананаб!

— Теэд ши өөрынгөө харгые оложол һалаа ха юмши даа, Сэндэмэ.

— Шишье баһа олоо бэшэ гүш?

— Үгы даа, олоогүйб.

— Теэд ши мэргэжэлтэйб гэнэ бэшэ гүш?

— Мэргэжэлээр яахамни гээшэб?—гээд Золто гоёхон нидхэнүүд дороһоо Сэндэмые туршангяар хараба.—Тэрээнгүйгөөршье туража үхэхэгүй байхаб... Ажал олдохо юм бээз...

— Үгы, теэд...

— Бай, шагна! Дэлхэй дээрэхи юумэн бүхэн, өөрөө дэлхэй, ажабайдал, хүнүүд, одо мүшэд, хуу өөрын хуулитай,—гэжэ Золто жэгтэйгээр хоолойгоо хаахирган дуугарба.—Энэ саһан орожо байна. Тэнгэри. Наран. Гансал бодоод үзыш! Оройдоо этигэхээр бэшэл. Хэзээ нэгэтэ эдэ бүгэдые хаража шадахаяа болихоб гэжэ һанахань шье аймшагтайл! Зүрхэнэйм сохидол зогсошохо юм гэжэ, хэлэгүй, дүлии, мэдэрэлгүй мяхан болоод газар доро булагдахаб гэжэ... үтэ хорхой энэ бэеымни химэлхэ юм гэжэ... һанахань аймшагтайл! Теэд тиимэ саг ерэхэл даа. Саһан, бороо орожол, наран шаражал, шубууд дуулалдажал байха. Гансал ши байхагүйш. Хэтэ мүнхэдөө энэ дэлхэйе орхижо ошохош. Агууехэ хүнүүдһээ эхилээд, адагай бишье хүрэтэрөө нэгэл тогоон соо бусалнабди, нэгэл агаараар амилнабди, нэгэл эсэс тээшэ туугдан ябанабди. Юрэдөө, хүнүүд юун гээшэб? Үхэл амидарал хоерой хоорондохи хөөһэн гээшэ. Тиимэ. Багаханшье һэбшээхэнэй үлеэхэдэ хиидэшэхэ. Тиигээд лэ дүүрээ... Ямараршье ябаха наһанайл хэрэг ха юм даа. Хожомынь, үхэһэн хойнош, шамайе магтана гү, хараана гү, шамда оройдоошье хамаагүй бшуу...

— Золто!—гэжэ Сэндэмэ үгыень таһа дүүрэн ооглобо.—Юун хэрэггүй юумэнүүдые дуугарна гээшэбши? Һогтуу бэшэ аабзаш?

— Энэ минии хэрэг,—гэжэ Золто шүдэнэйнгөө забһараар эрхирбэ. Нюдэниинь хуурайгаар, зэрлигээр ялалзана.

— Ши намһаа айна гүш? Ха-ха!..—гээд, Золто хүнэй нюрга руу хүйтэ даамаар инсагаалан энеэшэбэ. Хоолой соонь юуншьеб пүлшэгэнэнэ. Амисхалынь дээрэ, долгинуудаар эрье дээрэ хаягдашаһан загаһан шэнги хахан сасан, шууяатайгаар агаар һороно.

— Бү ай!—гэнэ тэрэ.—Би мүнөөдэр һогтуу бэшэб. Бишни архинша болошоо һэмнайб даа. Тиигэжэ хүнүүд хэлсэдэг. Дуулаа һэн гүш? Дуулахал байхаш даа. Минии тухай олон юумэ дуулахаш. Үнэхөөрөөшье замаа алдаа гээшэ хаб. Хуу ойлгодогби. Хүндэл даа намда. Заримдаа хашхарха, үһэеэ зулгааха, уйлаха, тархиингаа хазайһан тээшэл харайжа арилха дурамни хүрэдэг. Энэ нарата юртэмсэһөө, эдэ жаргалтай хүнүүдһээ, болодог һаань, өөрөө өөрһөөн тэрьелжэ арилшаһайб гэжэ һанахаш. Теэд хаана ошохобши? Удагби. Юун болоо юм теэд? Би юундэ хүнүүд шэнгеэр ажаһуужа шаданагүй гээшэбиб? Юун намда тойбо хэнэб? Юу хүсэнэбиб? Юу хүлеэнэбиб?.. Э-эх, дахин бага наһаяа тэхэрюулжэ болодог һаань, би ондоогоор замаа эхилхэл һэм... Теэд хуу хожом болоо. Хуу хожом...

[Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто гараха].

ТЕХНИЧЕСКЭ МЭРГЭЖЭЛЭЙ 12-дохи УЧИЛИЩИ

1990-1991 онуудай һуралсалай шэнэ жэлдэ удаадахи мэргэжэлнүүдтэ һургахаар һурагшадые абана;

8 классай бааза дээрэ: тогоошон, кондитер, сагд ургуулагша, столяр-дархашан, электрогазогагнууршан,

10 классай бааза дээрэ: холимол эд бараануудай наймаалагша, трамвайн жолоошон, тогоошон-кондитер, официант-бармен.

Училищида эролтын шалгалтагүйгөөр абтаха.

Имэ адресаар документнүүдээ эльгээхэ: Улаан-Үдэ хото, Краснофлотско үйлсэ, 12. Телефонууд: 3-02-75, 7-66-92.

АЖАХЫН ТООСООНОЙ ПРЕДПРИЯТИ

Кооперативуудта, предприятинуудта болон үмсөөрхиндэ хэлсээтэ сэнгэй еһоор ЗИЛ-157, бүүдхэтэй ЗИЛ-131 түхэлэй автомобильнүүдые худалдана.

Телефон: 4-85-18, 10 саг һаа 17 саг болотор, суббото болон воскресенидэ хүдэлхэгүй.

***

Улаан-Үдын 11-дэхи СПТУ 50 жэлэйнгээ ойн баярые угтуулан бүхы жэлнүүдтэ училищи дүүргэгшэд тухай материалнуудые суглуулна.

Училищи дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр ямар ажалда хүдэлөөбта, хүби заяантнай ямар байгааб гэжэ бэшэгты. Багшанар болон һурагшад тухай дурдалгануудтнай мүн лэ һонирхуулха.

Училищи дүүргэгшэд, харюусыт.

Манай адрес: 670009, Улаан-Үдэ, Севастопольская, 3, 11-дэхи ПТУ, Бэдэрэлтын бүлэг.

***

Улаан-Үдын багшанарай 1-дэхи училищида апрелиин 9-дэ 16 сагта нээмэл үүдэнүүдэй үдэр үнгэргэгдэхэнь.

Тэрээндэ бүхы хүнүүдые урниаб...ч.

КИНО

«ДРУЖБА»
МУЛЬТФИЛЬМЫ — в 10, КРИМИНАЛЬНЫЙ КВАРТЕТ, РОК И ФОРТУНА — в 11-30, 18, ВСТРЕЧА (2 серии)— в 15, 21.
«РОДИНА»
ПРИКЛЮЧЕНИЯ КВЕНТИНА ДОРВАРДА, СТРЕЛКА КОРОЛЕВСКОЙ ГВАРДИИ — в 10, 16, БЕЙБАРС (2 серии) — в 12-30, 18, 21.
«ПРОГРЕСС»
Красный зал — КРИМИНАЛЬНЫЙ КВАРТЕТ, РОК И ФОРТУНА — в 10, 13-20, 16-30, 19-40.
«ЭРДЭМ»
Зеленый зал — ДАНДИ ПО ПРОЗВИЩУ «КРОКОДИЛ» — в 10, 14-20, 18-30, КРОКОДИЛ ДАНДИ-II — в 12-10, 16-20, 20-30.
«ОКТЯБРЬ»
МУЛЬТФИЛЬМЫ — в 9-40, 11-10, 12-50, 14-40, ОПЕРАЦИЯ «Ы» И ДРУГИЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШУРИКА — в 16-20, ЛЮБИ И ВЕРЬ (2 серии)— в 18-10, 20-40.
«БАЙКАЛ»
СМЕХ И ГОРЕ У БЕЛА МОРЯ — в 15-30, СТЕКЛЯННЫЙ ЛАБИРИНТ — в 17, 19, 21. ДЕНЬ КАЛИБРИ — в 16-30, ЭТОТ БЕЗУМНЫЙ, БЕЗУМНЫЙ, БЕЗУМНЫЙ МИР (2 серии)— в 18, 20-30.

Газетын удаадахи номер байгша оной апрелиин 14-дэ гараха.

Энэ һонирхолтой

ЭРТЭ УРДЫН СКРИПКЭ БАРЮУЛАГДАБА

Австриин 15 наһатай оюун бэлигтэй скрипач Юлиан Рахамлин Венэдэ наада табихын урда тээхэнэ Венециин алдар суута мастер Доменик Монтаньяның бүтээһэн эртэ урдын скрипкэ бэлэг болгон барюулагдаа. Италиин уран дарханай 1721 ондо бүтээһэн энэ өөрсэ шухаг инструментые залуу хүгжэмшэндэ гурбан жэлээр барюулха гэһэн шиидхэбэри Австриин национальна банкын хүтэлбэри абаба. Энэнь табан жэлэй хугасаа соо бэеэ даагаад, концертнэ ажал ябуулхадаа, айхабтар ехэ амжалта туйлаһыень мэдэрһэн ушар болоно.

Австриин национальна банкын «нөөсэлгэнүүд» соо Страдивариин болон Гварнериин бүтээһэн хүгжэмэй хоер инструмент бии. Австриин эгээл бэлигтэй бэрхэ: ехэ ерээдүйтэй хүгжэмшэдтэ тэдэнэр саг зуураар барюулагдаха байна.

ЗОРИГТОЙ БАСАҒАН

Кениин юһэн наһатай басагахан эсэгэеэ айхабтар муухай, зоболонтой үхэлһөө абарба. Крокодилай аман сооһоо эсэгэеэ абажа шадаһан байгаа. Кениин мэдээсэлэй агентствын (КНА) дамжуулһанай еһоор, 49 наһатай Абди Юсудай Дауа мүрэнэй эрьедэ ерээд, уһа абажа байхадань, энэ арьяатан маряаһаар дүтэлөө һэн. Крокодилай мантан ехэ амаараа абынь хүлые саб шүүрэхэдэнь, басагахан гартань тудалдаһан томошог модо бараад, хахир муухайгаар хашхаржа, мантан томо гүрбэлэй толгой руунь сохижо оробо. Имэ юумэ огто хүлеэгээгүй арьяатан тэрэшиие табижархеод, саашаа талииха баатай болоо һэн. Зоригтой басаганайнгаа ашаар абарагдаһан энэ хүн больницада оруулагдаа. Тэрэнэй бэе абарагдаа.

ТҮҮХЭТЭ ЭГЭЭЛ ГОЕ ҺАЙХАН ГАЗАР

Египедэй Сивэ гэжэ оазиста оршодог Амонай һүмэ хадаа түүхэтэ эгээл гое һайхан газарнуудай нэгэн гэжэ тоологдодог юм. Агууехэ полководец болон булимтаран эзэмдэгшэ байһан Александр Македонский манай эрын урда тээхи 331 ондо Египедэй бурхан ба фараон гэжэ соноскогдоо һэн. Александрта тэрэнэй хуби заяае урдшалан хэлэжэ үгэһэн нютагай мэдэлшэнэй наһгин зүйл, энэ һүмэ олон зуун жэлэй хугасаа соо һандаршоод хэбтээ бшуу. Таба мянган жэлэй урда тээ баригдаһан энэ гое һайхан барилгые һэргээхэ шиидхэбэри абтаа. Александрай титимлэгдэһэн залай үзэсхэлэн гое һайханиие һэльбэн шэнэлэгшэд һэргээхэ юм.

АРСАЛАНҺААШЬЕ АЙДАГГҮЙ АНГУУШАН

Хүнүүдые барижа эдидэг болоһон зургаан арсаланиие гансаараа үгы хэһэнэйнь түлөө Танзаниин таряашан Атхум Кибандико гэгшэдэ байшан гэр, 200 мянган шиллингын хэмжээнэй шан барюулба.

Хэдэн долоон хоногой турша соо эдэ арьяатад Додомо областиин Кондоа райондо ажаһуугшадые яаха аргагүйгөөр айлгаа, һүрдүүлээ. Тэдэнэр 9 хүниие барижа эдиһэн байгаа. Арсалануудай ээлжээтэ добтолгo хэһэн тухай һураг суугай тарахадань, А. Кибандико эдэ шунахай арьяатадые үгы хэхые шиидээ һэн, һүбэлгэн бэрхэ, мэхэтэй, херхо мэргэн байһанайнгаа ашаар ангуушан эдэ арсалануудые үгы хэбэ. Ойрхон тойронхи һуурин тосхонуудта ажаһуугшад зоригтой ангуушанда баяр хүргэжэ өөһэдынгөө бэлэгүүдые бариһан байгаа.

АРБА ДАХИН ЕХЭ

Энэ зуун жэлэй һүүл болотор Калифорнидо мүнөөнэйхиһөө арба дахин ехээр, аюултайгаар газар үшөө дахин хүдэлхэдөө болохо байна гэжэ Франциин Дэлхэйн физикын институдай директор Клод Аллегр мэдүүлбэ.

Сан-Францисго хотодо болоһон газарай хүдэлэлгэ хүлеэгдээгүй ушар бэшэ һэн. Тэрэнэй ушар шалтагааниинь юуб гэхэдэ, эрдэм ухаанда мэдээжэ болоһон түбинүүдэй иишэ тиишээ хүдэлэлгэ болохоор хараалагдаһан юм гэхэ.

ЭРТЭ УРДЫН ОЛДОШОНУУД

Австриин археологууд Доодо Австри гэжэ газарай Трайзен мүрэнэй нугада түүхэтэ асари ехэ нээлтэ хэбэ. Арба гаран жэл соо эндэ хэгдэжэ байһан малталгануудай үедэ тэдэнэр мянгаад хүүр элирүүлээ. Манай эрын урда тээхи 2300—1600 жэлнүүдэй үедэ байгуулагдаһан айхабтар ехэ хүүр хадаа Түбэй Европын газар дээрэ тон хоморой үзэгдэл мүн. Эртэ урдын хүүрнүүдэй үлэгдэлнүүдые наринаар шэнжэлһэнэй ашаар бронзо зэмсэг хэрэгсэлнүүд, яшал болон алтаар бүтээгдэһэн гоёолто зүүдхэлнүүд олдоһон байгаа.

ГАЙХАЛТАЙ ҮНДЭР БАЙГАА

Дэлхэй дээрэхи эгээл үндэр хүн һаяхан Мапуту хотодо наһа бараба. 45 наһатай Габриэл Мондлане гэрэйнгээ газаа хорео сэрэгоо толгойгоороо сохижо унахадаа, ехээр гэмтэһэн байгаа гэжэ «Нотисиаш» газетэ мэдээсэнэ. Гиннесэй туйлалтануудай дэбтэртэ оруулагдаһан энэ хүн 2 метр 70 сантиметр үндэртэй байгаа. Тэрэ 188 килограмм шэгнүүртэй һэн. Ушар иимэһээ хүлнүүдни тулгалхань хүндэ болоно байна гэжэ тэрэ үнинхэнэй гомдол барьдаг болоо һэн.

(ТАСС).

МАРТЫН 19-һөө 26 БОЛОТОР

747

ХҮН ГЭМТЭ ЯБАДАЛ ГАРГАА

Мартын 19-дэ Бэшүүрэй районой Билюута тосхонһоо холо бэшэ оршоһон Намалхин гэһэн һууринда Билюутын совхозой мал адуулагша В. И. Тимофеев һогтуугаар арсалдаа үүсхээд, энэл совхозой зоотехник Г. Н. Ефимовые бага аматай винтовкоор буудажа алаад, һүүлээрнь өөрынгөө толгой руу буудажа, бэеэ хороожорхоо.

Мартын 20-до Северобайкальск хотын «Сервис» видеосалонһоо «Радиотехника» гэһэн усилитель хулгайлһанайнгаа түлөө энэл городто ажаһуудаг, урдандаа сүүдлүүлһэн А. Н. Смирнов баригдаа. Тэрэ һогтуугаар гэмтэ ябадал гаргаа.

Мартын 21-дэ Улаан-Үдэ хотын Советскэ райгүйсэдкомой ОВД-гэй хүдэлмэрилэгшэд Пятницкиин үйлсөөр оршоһон 4-дэхи гэрэй 8-даги квартираһаа 1800 түхэриг мүнгэ хулгайлһанайнь түлөө прибор-бүтээлгын заводой хүдэлмэрилэгшэ Т. Л. Алексеевае бариа. Мүнгэниинь абтаа.

Мартын 22-то Улаан-Үдэдэ Кировэй үйлсэдэхи «Кулинария» гэжэ магазинай хажууда хоер мэдэгдээгүй хүн эрхэтэн И. И. Ивановой бараад ябаһан хоер шэл архи буляажа абаа. Иволгын районой Сотниково ажаһуудаг А. Ц. Очиров, Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Б. В. Будаев архи буляаһанайнгаа түлөө баригдаһан байна. Тэдэ хоюулан ама халамгайнууд ябаа.

Эрхэтэн М. А. Николаева болон хуулиин наһа гүйсөөгүй Л. Г. Дашинова мүн лэ хуулиин наһа гүйсөөгүй И. И. Кузьмина болон Е. В. Козловская гэгшэдые һогтуугаар сохиһоной түлөө милициин хүдэлмэрилэгшэдтэ баригдаа.

Мартын 24-дэ Кабанскын районой Каменск тосхондо эрхэтэн Г. А. Карагаев хутагаар хадхуулһан байна. Тэрээнтэй суггаа һуудаг байһан Л. А. Протасова һогтуугаар хутагаар хадхаа гэжэ элирүүлэгдээ.

Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг 747 хүн хуули дүрим абдэһэнэйнгээ түлөө дотоодын хэрэгүүдэй таһагуудта асарагдаа.

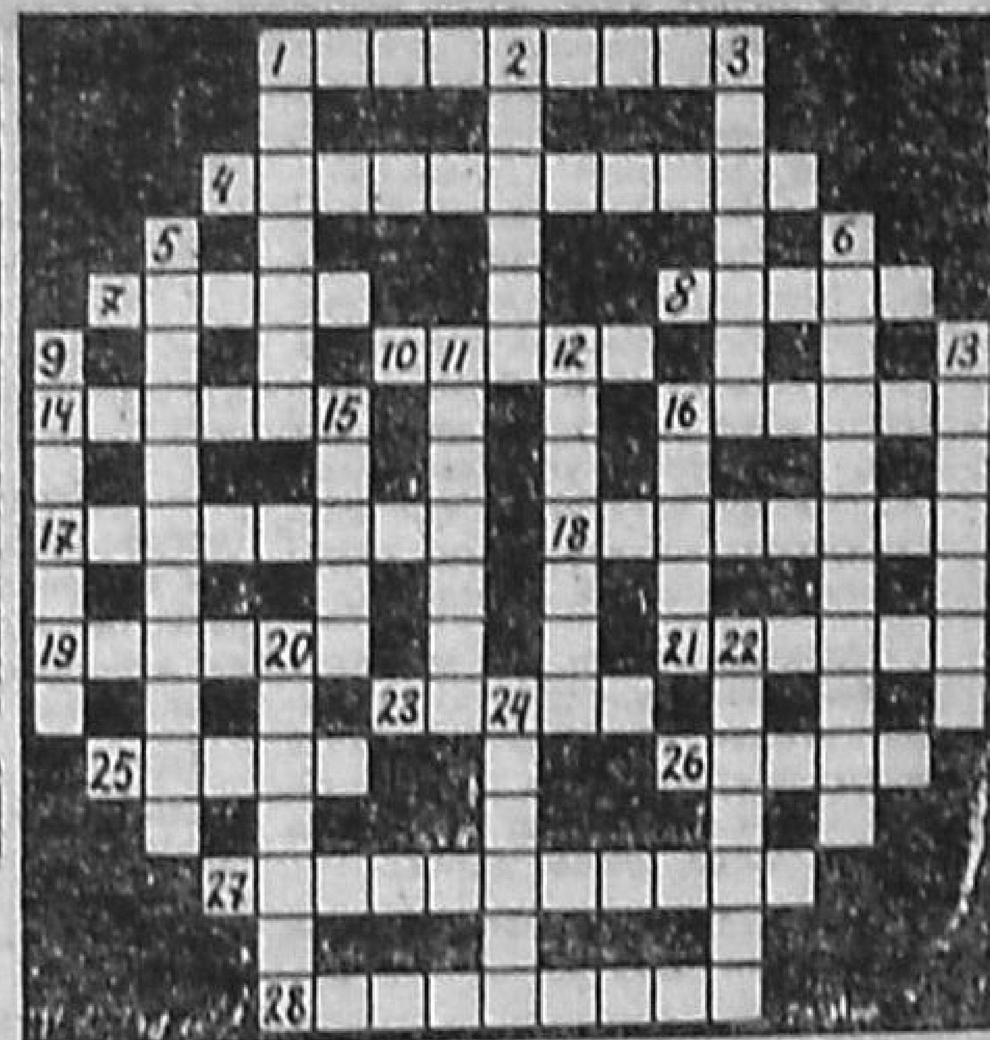
Буряадай АССР-эй МВД-гэй пресс-группа.

һайн дураараа тушаалһаа буухань

Эндэшье, тэндэшье дээгүүр тушаал эзэлжэ байһан ноёд ажалаа орхибо гэһэн һураг суу дуулдана. Комсомолой Северобайкальска горкомой бюро нэгэшье дахин шүүмжэлэлдэ ороогүй аад, өөһэдынгөө дураар ажалһаа гараха гэжэ бодоо. Энэ асуудал апрелиин 7-до эмхидхэгдэхэ комсомолой горкомой пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ юм.

Бюрогой тушаалһаа бууха шалтагаан тухай, пленумэй шиидхэбэри тухай һаяын номернуудта бэшэхэбди.

Манай корр.

КРОССВОРД

По горизонтали: 1. Химический элемент. 4. Изделия текстильной промышленности. 7. Город в Якутии. 8. Композитор и дирижер, народный артист СССР. 10. Начало спортивного состязания. 14. Сетчатка глаза. 16. Птица, охотно уносящая блестящие предметы в гнездо. 17. Отрывок текста. 18. Музыкально-театральный жанр комедийного характера. 19. Перелом, тяжелое переходное состояние. 21. Представительница основного населения автономной республики. 23. Пастух. 25. Животное отряда ластоногих. 26. Поделочный камень. 27. Окно на судне. 28. Театрализованное представление.

По вертикали. 1. Советский ученый гидрометаллург. 2. Старинная верхняя одежда в виде широкого плаща. 3. Испанский художник XVII в. 5. Невмешательство в чужие споры. 6. Наука о равновесии газов. 9. Вид изобразительного искусства. 11. Формы и способы действия войск в бою. 12. Преобразование, изменение, переустройство. 13. Одноконный двухколесный экипаж. 15. Точка небесной сферы к которой движется солнце. 16. Форма последовательной смены явлений и состояний матерlíngua. 20. Толчок к чему-либо, побуждение, стремление. 22. Выступ в стене, поддерживающий карниз, балкон. 24. Льняная или хлопчатобумажная ткань.

МАРТЫН 24-дэ ТОЛИЛОГДОҺОН КРОССВОРДЫН ХАРЮУНУУД

По горизонтали: 1. Диккенс. 4. Пономаренко. 7. Строительство. 10. Твиндек. 12. Владина. 14. Улица. 15. Шелли. 17. Острога. 18. Фетяска. 19. Радиоприемник. 22. Галактионов. 23. Маркен.

По вертикали: 1. Данко. 2. Кваренги. 3. Синус. 5. Аспирантура. 6. Горихвостка. 8. Радиозонд. 9. Травертин. 10. Тесто. 11. Кукша. 12. Вагиф. 13. «Алеша». 16. Либретто. 20. Излом. 21. Минин.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. Телефоны: зам. редактора — 2-34-06, секретариата — 2-34-41; отделов: идеологический — 2-43-23, социально-экономических проблем — 2-43-23, писем и образования, переводов — 2-40-57, корректорская — 2-35-74.

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА СУББОТЫН ҮДЭРНҮҮДТЭ ГАРАДАГ.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-03399.

Редактор Александр ДРУЖИНИН.